

"PROLETAREC"
JE DELAVSKI
LIST ZA
misleče čitatelje.

PROLETAREC

OFFICIAL ORGAN JUGOSLAV FEDERATION, S. P.

GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

DRUGI
NAJSTAREJŠI
jugoslovanski
socialistični list.

ST. — NO. 1243.

Entered as second-class matter December 6, 1930, at the post office
at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3d, 1879.

CHICAGO, ILL., 9. JULIJA, (JULY 9,) 1931.

Published weekly at
3230 W. 26th St.

LETO—VOL XXVI

PROTEST AMERIŠKIH PREMOGARJEV PROTI KRIVICAM

*Rešitev rudarjev je
le v obnovit' i jakega
bojevnega unionizma*

**Nova organizacija v West Virginiji.—
Apeli za pomoč v stavkah v W. Va. in Pa.**

Kadar mora premogar delati dva dni, a plačan je samo za enega, ima vzrok, da protestira. Plače so jim znane skoro povsod polovico in celo več. Navezani so kupovati potrebštine v kompanijskih prodajalnah po višjih cenah za slabše blago, kakor pa bi ga dobili v drugih trgovinah. S posebnim sistemom so kompanije poskrbele, da premogarji v enih krajih ne dobivajo nobene plače, nego le "kredit" v kompanijski štacuni.

V mnoge kempe ne puste privatni biriči nikogar, ako ga sumijo, da prinaša rudarjem "prevratne" ideje. Vstop v nekatere naselbine je bil poslednje tedne odrečen tudi našemu agitatorju Jos. Snoyju. Premogovniške družbe ne puste, da bi jim kdo nepozvanih "motil delavce", ali jih celo silič v unijo. V slučaju stavk pa se morajo delavci seznaniti z brutalnostjo privatnih kozakov in tudi okrajnih oblasti. Za provociranje delavcev imajo lastniku rogov mnogo in različnih sredstev. Eno najbolj priljubljenih je, da izganjajo stavkuče rudarje iz kompanijskih hišic, katere jim služijo za stanovanja. Izvajajo jih z oboroženimi pobojniki, z ukazi, žaljivimi letaki in z nasilnostmi oblasti.

Pogum rudarjev, njihovih žen in otrok

V nobeni plasti ameriških delavcev ni prikipele prošle mesece proti suženjstvu in izkorisčanju toliko srda, kakor med premogarji. Nepripravljeni, popolnoma brez sredstev, brez pomoči jake in enotne unije, so se dvignili s svojimi ženami in otroci ter hočejo svoje pravice. Nič drugega, kakor pravico do človeškega življenja. V enih kempah so mogli vztrajati le nekaj dni. Toda duh uporništva tli med njimi dalje.

V W. Va. so premogarji ustanovili unijo West Virginia Mine Workers, ki šteje okrog dvajset tisoč članov. Zahteva do kompanij, da kaj ukrenejo v odpomoč stanju, katerega so povzročile in da delavcem zvišajo plačo.

Premogarji v Ohiu in Pennsylvaniji so zastavkali, ker je postala mera potrebljivosti polna. Pristaši tekmujocih unij se pričkajo, komu spada vodstvo, rudarji pa vedo le, da se bore proti KOMPANIJAM, ne za vodstvo tej ali oni skupini.

Apeli za nujno pomoč stavkarjem

Beda je velika in pomoč nujna. Pennsylvanská soc. stranka je aranžirala pomočno akcijo z imenom Miners Relief Fund, Room 613 Lyceum Bldg., Pittsburgh, Pa.

Pomočni akciji za premogarje v W. Va. načeljuje Tom Tippet. Njegov naslov, kakor tudi naslov unije west-wirginskih rudarjev, je Room 9 Old Kanawha Valley Bank Bldg., Charleston, W. Va. Oba odbora se obračata na ameriško delavstvo za gmotno pomoč.

Medtem, ko se premogarji pod pezo razmer bore za večji košček kruha, apelira John Lewis na Hooverja ter njegov kabinet, da naj kaj storiti za stabiliziranje premogovniške industrije. Hoover je naročil svojemu "delavskemu" in trgovskemu tajniku, da naj se v stvar poglobita. Trgovski tajnik Lamont sklicuje konferenco operatorjev, ali pri tem sam pojasnjuje, da od nje ničesar ne pričakuje.

Delo, ki ga je treba znova izvršiti

U. M. W. of A., ki je imela svoječasno nad pol milijonov, in ki je bila ena najnaprednejših unij in edina velika industrialna unija v tej deželi, je danes golo orodje v rokah diktatorja Lewisa. V desetih letih pod njegovim predsedovanjem ji je ostalo samo še okostje. Namesto, da bi naperil borbo proti kompanijam, se togoti največ na komuniste in flirta z republikanskimi političarji, da bi vrgli rudarjem nekaj drobtin.

Premogarji so vredni simpatij in pomoči vsega ameriškega delavstva. Toda to jim ne prinese boljših razmer. Važno in potreben je, da se spet zavzamejo ZA SOCIALISTIČNO STRANKO in začno svojo unijo graditi znova v SOCIALISTIČNEM DUHU. Republikanski in demokratični političarji ne morejo biti uspešni voditelji unij, kar jasno predocuje U. M. W. of A.

POŽARI POVZROČAJO MNOGO ŠKODE

Gornja slika prikazuje pogled na St. John, New Brunswick, Kanada, v času ko je na pomolih divjal požar in napravil okrog deset milijonov dolarjev škode. Velikih požarov se je letos že precej pripetilo in tudi majhni so tako narasi. Zavarovalnice sklepajo, da je bil marsikater namenoma zatenet. Business ne gre, pa se hoče ta ali oni rešiti propada s tem, da zapali in tirja zavarovalnino. Eni se zelo ukanijo. Požari, kakor je bil v St. Johnu, se navadno dogajajo vsled neprevidnosti.

UBOJSTVA IN AVTNE NEZGODE V CHICAGU SE NAGLO DVIGAJO

V Chicagu se je v prvi polovici tega leta dogodilo 214 umorov, ali 111 več kakor v istih mesecih prejšnjega leta.

V prvi polovici tega leta je bilo v Chicagu ubitih v roparskih napadih in pretepih 317 ljudi, ali 115 več kakor prvi 6 mesecov leta 1930.

V isti dobi je bilo letos v Chicagu 99 samomorov z revolverjem, in 98 v prvi polovici preteklega leta.

V avtomobilskih nezgodah je bilo do 30. junija ubitih v Chicagu 562 oseb, lani v istem času pa 426. Iz tega je razvidno, da ljudje človeška življenja ne cenijo posebno visoko.

Tudi Panamski kanal poznal krizo v dohodkih

Dohodki Panamskega kanala so v prošlem poslovnem letu nazadovali \$2,500,000. Parniki prevažajo manj tovora in tudijo ne vožijo tako pogosto, kar pojasni to nazadovanje. Obračni stroški kanala pa so narasli, jamra vladno poročilo.

Tri milijone avtomobilov zavrženih

Leta 1930 je bilo zavrženih med staro železje skoraj tri milijone "izgaranih" avtomobilov, kakor poroča National Automobile Chamber of Commerce.

**V tej
številki
na 4. strani**

**"O preprih
v
'Proletarcu'**

NEPRAVO ZANIMANJE DELAVEV ZA "BORBO" IN TRGOVSKI "SPORT"

Ako bi se ameriški delavci polovico toliko zanimali za svojo stranko in socialno zakonodajo, kakor so se za "prize-fight" 3. julija v Clevelandu, bi bilo zanje veliko manj trpljenja v tej krizi. Vzlič temu, da gre delavcem zelo trda za dolarje, je prišlo v municipali stadio v Clevelandu 35,000 ljudi, ki so plačali \$375,000 vstopnine.

In to samo zato da vidijo, kako bosta tolkla drug po drugem Max Schmeling in W. Stribling. Promoterji so sicer nezadovoljni, ker so pričakovali večje dohodke, toda mnogi delavci so "brok" ter so poslušali potek "fajta" kje na ulici ali v stanovanjih pri radio-zvočnikih.

Stavka v West Virginiji

Westvirginska unija premogarjev je pozvala 6. julija na stavko tisoče delavcev ker so operatorji do zadnjega odklanjali njen predlog za pogajanja. Pozivu se je odzvalo nad 20,000 rudarjev in unija računa, da bo stavka splošna. John Lewis je v imenu U. M. W. izjavil, da njegova unija te stavke ne podpira in ne priznava. Svetoval je svojim pristašem, naj se ne ozirajo na stavko nego delajo dolje. S tem je Lewis znova dokazal, da je v resnicu on največji stavkokaz, kakor mu je že dostikrat predbacoval posebno Oscar Ameringer.

Poštenost v Los Angelesu

V fiskalnem letu 1930-31 je bilo v Los Angelesu ukradenih 1,606 avtomobilov, toda policija in šerifovi deputiji so jih izsledili 1,701, ali 95 več nego je bilo prijavljenih za ukradene. Vsi ljudje torej ne poročajo oblasti o ukradeni lastnini.

ŽRTVE NASILNIH OBLASTI V PA.

V Pensylvaniji je bila prošli teden takozvana "Coal and Iron Police" odpravljena, niso pa še odpravljena nasilja, ki jih uganja oborožena oblast nad delavci. V tekoči stavki rudarjev je prišla policija v Arnold Cityju, Pa., v trgovino Nick Retica in ga provocirala. Retič jih je rotil, nai ne nadleguje njegove žene. Oboroženi tovorji v službi oblasti pa so hoteli preprijeti, v katerem so Retiča ubili. Na sliki je njegova žena z otroci.

PREDSTAVNIK A.F. L. ZA BORBO PROTI "KOMUNIZMU"

Matthew Voll organizira "internacionalo" za propagando in boj proti "komunizmu".

V dobi, ko je ameriški kapitalizem za bedo delavcev čisto brezbržen, se ukvarja eden glavnih predstavnikov Ameriške delavske federacije, njen intelektualni vodja Matthew Voll, s komunistično nevarnostjo. Voll ne premišljuje, kako ustaviti zniževanje plač ali zmanjšati število brezposelnih, nego kako ustanoviti novo internacionalo za borbo proti redčarski nevarnosti.

Voll je podpredsednik A. F. of L. in obenem predsednik takozvane Civic federacije, v kateri so reakcionarni unijski voditelji in kapitalisti. Dne 5. julija je ta čudni "unijski voditelj" imenoval v imenu Civic federacije provizorični odbor starih članov, katerih naloga je izdelati načrt za ustanovitev internacionalne organizacije za borbo proti komunizmu.

Voll in Lewis imata na komuniste silen appetit. Za zajtrk pojestja vsako jutro kos sovjetske Rusije, čez dan pa hrustata boljševike. Ni čudno, ako pri tem na interes ameriških delavcev čisto pozablja.

Nazadovanje porok

V čikaškem okraju je bilo ad 1. jan. do 30. junija to leto izdanih samo 16,079 poročnih dovoljenj, ali manj kot kdaj prej v isti dobi skozi zadnjih deset let. Število porok letos je v primeri s prošlim letom 13 odstotkov manjše. Vzrok — depresija.

Ogromna vodna sila

Vodna sila, ki se jo porablja za elektrarne, je leta 1930 znašala že 46 milijonov konjskih sil. V enem desetletju se je pomnožila za več kot polovico.

Glasovi iz Našega Gibanja

ZAPISNIK III. — WISCONSINSKE KONFERENCE J. S. Z.

(Nadaljevanje zapisnika posebno priznanje našim ljudem v LaSallu in sosednih naseljih, dalje v Sheboyganu in Milwaukeeju. Izvaja, da Proletarec pridobiva na ugledu. Stališče in taktika "Proletarca" z ozirom na sedjanje krizo, o raznih socialnih vprašanjih, kakor tudi oblike in vsebinska lista, se ljudem dopade.

Po poročilih zastopnikov sledi referat. S. Chas. Pogorelec je podal poročilo o aktivnostih v JSZ, v katerem je izvajal med drugim:

Pravijo, da nas ni. Nedavno je to zapisal eden izmed naših neprijateljev. Toda smo tukaj in v zlici silni depresiji beležimo lepe uspehe. Napredovali smo v številu članov in v številu klubov. V splošnem je razpoloženje napram naši Zvezzi in našemu gibanju veliko boljše kakor kdaj poprej v preteklih desetih letih. Tudi v številu agitatorjev je stanje našega pokreta zadovoljivo. Med temi se je posebno zavzel s. J. Snay, ki že mesece porablja svoj prosti čas za krajše agitacijske ture. Shodov smo imeli pod okriljem klubov precej, na katerih so nastopili sodružica Anna P. Krasna, John Terčelj, Jos. Snay, John Kutch, J. Siskovich in drugi.

Mladinske ali angleško poslujoče odseke imamo zdaj v Deiroitu, Johnstownu, Milwaukeeju, Chicagu in Clevelandu. Počebno je, da ti odseki delujejo naprej pod okriljem JSZ, oziroma njenih klubov, ker bodo agitacijski uspehi na ta način boljši za Zvezzo in s tem tudi za soc. stranko.

V vprašanju financ v JSZ, na krizi, dasi primankuje sredstev za financiranje govorilat ter si jih izvojevati. V ških tur, izdajanje letakov in v slične svrhe. Zveza, kakor bi posamezni klubi sodelujejo v jim sedaj prav prisile, pa jih pomoč so tudi kompanije. To velja posebno za tiste manjše naselbine, ki imajo svoje fare s slovenskimi fajmošči, kateri nadzirajo početje ljudi. Vsled krize se je naselila med delavce nekaka brezbrinjnost. Radi bi sicer takojšnje spremembe, nevedoč, da bi si morali za spremembo na bolje organizirati ter si jih izvojevati. V dobrih časih so imeli priliko organizirati svoje sile, katere bi

akcijah za socialno zavarovanje, posebno za zavarovanje v slučajih brezposelnosti in za starostno pokojnjino.

"Proletarec" je v gospodarskem oziru zdaj na boljšem kot kdaj poprej. Število njegovih

naročnikov narašča in s tem tudi vpliv lista in Zvezze. Ima dobre lokalne zastopnike in jasen in določen program, in sprememba je tudi v tem, da se ker ljudje spoznavajo, da so nam je koncem konca le izpolnila želja, dobiti potovalne agitatorje. S. Snay sem že omenil. Kadar tovarna, v kateri je zaposlen, ne obratuje vsak dan, porabi s. Snay ostale dneve v tednu za pot v to ali ono naseljino in gredo na delo za JSZ in Proletarca s podvojeno silo. Omeni še, da je v teh tednih, od kar je na agitaciji, dobil 288 posameznih naročnin, med njimi 184 od novih in 104 od starih naročnikov.

O akciji za zgraditev doma JSZ, je podal poročilo s. Frank Zaitz, tajnik stavbinskega oseka. Omenil je, da smo začeli zbirati prispevke leta 1924 po clevelandskem zboru JSZ. Zdaj imamo v stavbinskem fondu nad \$9,000 gotovine. Že prva leta so mnogi sodrugi v Chicagu žeeli, da se bi čimprej kupilo stavbišče, ali pa tudi stavbo, ako se ponudi prijeka. Druga skupina je temu ugovarjala z utemeljitvijo, da so sredstva še nezadostna. V prvih letih, od kar je na agitaciji, dobil 288 posameznih naročnin, med njimi 184 od novih in 104 od starih naročnikov.

Po končanem referatu s. Pogorelica zaključi predsednik dopoldansko sejo in poziva na vsoče, da naj se popoldanske udeleže točno ob določenem času.

Na popoldanski seji poroča s. Vičič o točki dnevnega reda, "Agitacija za 'Proletarca'." Pravi, da je iz izkušenj, ki jih je pridobil v teh tednih, razvidel, da je Profetarca mogoče razširiti, posebno če nudijo sodrugi ter somišljeniki v naseljih zunanjemu agitatorju zadostno ter praktično zasnovano pomoč. V tem oziru gre

OKROG SVETA V MANJ KOT 9. DNEH

Wiley Post (na levi na tej sliki) in Harold Gatty (na desni), sta napravila s svojim aeroplonom "Winnie May" (v sredini na sliki) pot okrog sveta v osmih dneh, 15 urah in 51½ minutah. Začela sta jo v New Yorku preko Atlantika in nadaljevala skozi Evropo nad Berlinom in Moskvo, preko Sibirske, Pacifika, Alasko, Kanade in potem skozi Zed. države nazaj v New York. Dosegla sta rekord. Zrakoplov "Graf Zeppelin", ki je plul okrog sveta avgusta 1929 z 40 potniki in možni posadke, je napravil svojo pot v 21. dnevi, 7. urah in 34. minutah. — Prošlost je o takih brzinah komaj sanjala. Leta 1519 je začel pot okrog sveta z ladjo "Vittoria" Sebastian Del Cano, ki ga je vzela tri leta in en mesec. Ko je bila iznajdena para in so bili parniki ter viaki že zelo izpopolnjeni, je podvzela pot okrog obla Elizabeth Cochrane, boj je znana pod imenom Nellie Bly, ki jo je izvršila v 72. dneh, 6. urah in 11. minutah. Leta 1901 je napravil isto distanco Charles Fitzmaurice v 60. dneh, 13. urah, in Henry Frederick dve leti pozneje v 54. dneh, 7. urah in 2. minutah. Ta rekord je leta 1907 prekobil Anglež Bunley Campbell, katerega je pot okrog sveta vzela 40 dni in 19 minut. Večinoma vsi ti so podvenci potovanja z velikimi pripravami, vsi v prizadevanjih, da napravijo določeno pot v čimkratjem času. Toda tehnični pripomočki so bili kljub iznajdbam že vedno okorni. L. 1913 je Newyorčan John Henry Mears s pomočjo brzoparnika, brzovlaka in avionika prišel naokrog v 35. dneh, 21. urah in 14. minutah. L. 1926 se je pri enakem podvzetju poslužil Edward E. Evans tudi aeroplana in skrajšal distanco že na 28 dni, 14 ur in 36 minut. Od tedaj tekmujejo na teh posebnih potovanjih okrog sveta letalci, ki so znižali to pot, dolga v poslednjem slučaju 15,474 milij., na manj časa kakor pa so vzel pred par desetletji najboljši parniki samo preko Atlantika. Fantazije, ki jih je razkladal v svojih knjigah Francoz Jules Verne, so se več nego urenčile.

ter bi, kadar bi ga pregledali, dom, a vzljet temu se bojimo nima primere med delavstvom zelo odgovarjalo našim nameščenjem. Ako bi imeli na naši nobene druge dežele. Slikal je današnjo situacijo in razmere, katere so jo povzročile. Na podlagi tega lahko sklepamo, kaj ima delavstvo te dežele pričakovati od bodočnosti, in koliko lahko že v tem položaju storiti, da se potrdi organizirano delati. Boj za socialno zavarovanje bo težak, ker se ga kapitalizem brani na vse pretege in se zanaša le na takozvani charity mlado govornico po naseljih ali dobrodelnost, med tem ko veliko, posebno med ženstvom. Priporoča, da ako je mogoče, častno le to, da dobivajo v ostrelosti penzijo in v brezposelnosti pa določno podporo za vzdrževanje sebe in družine. Je mišljeno, da se bodo čez par let začeli pojavit prvi večji uspehi organiziranih akcij za socialno zavarovanje, in naša dolžnost je, da v njih so delujemo.

S. Vičič se izraža o Gardnovernem poročilu pohvalno in predlagata, da se o tem problemu na bodoči konferenci obširno razpravlja. Predlog sprejet.

O udejstvovanju mladine v našem gibanju poda referat s. D. J. Lotrich, ki se v izčrkpu glasai: Eno leto je minilo, od kar smo zborovali v Detroitu. Razšli smo se tedaj v dobrem razpoloženju, navdušeni za delo. Razvili smo svoje aktivnosti in če niso uspehi večji, so pač krije delavske razmere. Ena prvič nalog, ki smo jo skušali izvesti, je bila akcija za ustavitev mladinskih odsekov. In prav, v tem ozirom beležimo velik uspeh. Npr. v Detroitu, kjer so naši mladi sodrugi res aktivni, v Johnstownu, Milwaukeeju, Chicagu in Clevelandu, obeta naša mladina pri gradnji delavskega gibanja velike pomoč. Korako naprej in zremo z zaupanjem in optimizmom v bodočnost. Lahko rečem, da so naši mladi v svojih nastopih storili v agitacijskem in političnem oziru več, kot pa proporcionalno mladina katerekoli narodnosti, in uveljavlja se tudi že v prosvetnem delu.

Sledi referat s. Petra Bernika o nalogi delavskih kulturnih društev. (Priobčen bo posebej v eni naslednjih številk "Proletarca"). O vprašanju socialnih zakonov in zakonodajah je podal daljši referat s. Anton Garden. Navajal je, kako silno škodo si je napravil ameriško delavstvo s svojo brezbrinjnostjo, katera

je, da te mladinske odseke ne gajemo in jačamo ter jih obdržimo v svoji sredi. Vzlic različnosti jezikov smo z našo mladino eno, imamo skupne ustanove, živimo skupaj in bomo uspešni, če se ne bomo delili v dve separativni organizaciji. Naj naši odseki kooperirajo z YPSL, toda kot organizacija enota naj ostanejo v JSZ.

Razprave o tem referatu se udeleže Garden, Maslach, Alesh, Pogorelec, Kamnikar, Nagode, Zaitz, Rak in Oven. Smer diskuzije je, kako pridobi mladino, posebno še starše, ki so socialisti, da priporočajo svojim otrokom, naj se pridružijo mladinskim odsekom JSZ. Zatem sledi razprava o nacionalnih razlikah in da li je boljše, ako ostanejo mladinski odseki v klubih JSZ, ali pa naj se združijo v YPSL. Bilo je pojasnjeno, da nam smernice in stališče v tem vprašanju določa posebna resolucija, sprejeta na VIII. rednem zboru JSZ v Detroitu. Ta je odločil, da bo tudi za stranko, ne le za JSZ, boljše, ako se mladina organizira v področju naših klubov. Sprejet predlog, da naj se agitacija med mladino nadaljuje v enakem smislu kakor dozdaj.

Sledi razprava o priporočilih, ki jih je dal tajnik v svojem referatu. Najprvo o njegovi sugestiji za prireditev velikega shoda in piknika pod okriljem konference v nedeljo 6. sept. v Waukeganu. K stvari govore Radelj, Pink, Anna Mahnič, Garden in Lotrich. Sklenjeno, da se odbor konference ter klub v Waukeganu pooblasti, da izvršita vse priprave za ta izlet. Povabi naj se za govornike poleg slovenskih tudi milavškega župana Hoana ter racinskega župana Wm. Svoboda. V ožjem pripravljalnem odboru v Waukeganu prevzamejo nalogu so drugi Pink, Velkovrh in Anna Mahnič.

Vprašanje predavateljske ture Anne P. Krasna. Vičič naglaša, da bi bila taka tura uspešna in da je zanimanje za mlado govornico po naseljih ali dobrodelnost, med tem ko veliko, posebno med ženstvom. Priporoča, da ako je mogoče, naj se turo aranžira. Ses. Mireški od ženskega društva "Venera" v Milwaukeeju istočno naglaša, da jo žele.

Razprave se udeleže večje število sodrugov in sodružnic, nakar je sklenjeno, da se aranžmo ture in vse podrobnosti prepusti tajnikoma JSZ, ter konferenčne organizacije, ki naj delujeta sporazumno.

Volitve odbora Konference. Anton Garden, tajnik-blagajnik.

Organizatorji: Sheboygan. Fr. Nagode. Milwaukee. A. Kamnikar. Waukegan. Vinko Pink. Chicago. John Rak.

Razno. — Vičič predlaga, da se povabi kluba JSZ v lasalskem okrožju za pristop v Konferenco. Sprejet.

Predsednik Fr. Alesh se zborovalcem zahvali za vzoren ter sodružicam za fino posrežbo, naznani, da se prične po večerji domača zabava, in zaključi sejo s pozivom, da izvršimo do prihodnje konferenco. Sprejet.

rence čimveč danih si nalog, da bodo poročila beležila še večje uspehe.

Frank Alesh, predsednik. Anton Garden, tajnik. Joško Owen, zapisnik.

O pokojnem Lončarju

Sheboygan, Wis. — Dne 19. junija se je tu raznesla vest, da so iz tukajšnje reke potegnili mrtveca, v katerem so spoznali našega rojaka Frank Lončarja. Pokojnik jebolehal dalj časa. Usodnega dne je šel k zdravniku. Pol ure pozneje so ga potegnili iz vode. Koronerjeva izjava je bila, da je truplo plavalo v vrh vode, in da ni imel še nič vode v pljučih. Ni izključeno, da je bila smrt naravnava. Govorilo se je tudi, da so ga eni videli pasti v vodo in ga kmalu ven potegnili. Bilo kakorkoli, dejstvo je, da ga ni več med živimi.

Civilni pogreb se je vršil 22. junija ob veliki udeležbi. Maršikateri je postil delo, da je spremil pokojnika na njegov zadnji poti. Bil je mirnega značaja, aktiven v delavskem gibanju in vedno za pravice tlačenega ljudstva. Udejstvovanje je v klubu št. 235 JSZ, in na klubovih prireditvah je pomagal z vso svojo družino. Imel je veselje do godbe in tako je tudi svojega sina in hčere vzgojil, da so dobri godbeniki. Klub št. 235 ga bo zelo pogrešal.

Družinski pokojnika naše sožalje, njemu pa trajen spomin.

Tajnik kluba št. 235 JSZ.

Nevarnost za deželo

List World Tomorrow je našel na 19,000 duhovnikov raznih ver pismeno vprašanje, ako bi se odzvali pozivu pod orožje v slučaju vojne. Velika večina je odgovorila, da ne. General MacArthur se je zelo razjezik radi tega in dejal, da je pacifizem duhovščine (protestantske) največja opasnost za Zed. države.

PRISPEVKI V POKRITJE STROŠKOV PRVOMAJSKIH ŠTEV. "PROLETARCA"

IV. izkaz.

Springfield, Ill.: Klub št. 47 JSZ \$2; Frank Cemar 50c; po 25c: John Goršek ml., Frank Krmelj, Frank Mlekuš in Joseph Ovec; John Volk 15c, skupaj \$3.65 (poslat Joseph Ovec).

Chicago, Ill.: Mary Udovich 75c; John Gornik 35c; po 25c; Thomas Svetlin in Peter Koželj, skupaj \$1.60 (poslat Peter Bernik).

Bridgeton, Pa.: Po 25c: Anton Rednak in Matt Junko; Frank Zefran 20c; po 10c: Louis Horvat, Louis Kariš in Anton Kučič, skupaj \$1.50 (poslat Anton Rednak).

Piney Fork, O.: Nace Ziemerger 60c; po 10c: Frank Završnik, Joseph Strajnar, John Robas in Victor Omatz, skupaj \$1.00, (poslat Nace Ziemerger).

Willard, Wis.: Po 25c: John Goste in Frank Lawrick; John Kirn 10c, skupaj 60c (poslat Mike Krutz).

Pittsburgh, Pa.: Frank Alić 25c.

Aurora, Ill.: Joseph Dobrovolec 25c.

Renton, Pa.: George Krek 25c.

Peru, Ill.: A. Remenih 20c.

Forest City, Pa.: Vide Grm 15c.

Fontana, Calif.: Anton Blasich 15c.

Skupaj v tem izkazu \$9.60. Prejšnji izkaz \$179.16, skupaj \$188.76.

PIKNIK

DRUŠTVA "SLAVIJE" ŠT. 1 SNPJ.

V nedeljo 12. julija na Kegelnovem vrtu

WILLOW SPRINGS, ILL.

VSTOPNINA 35c.

Vsi v senco košatih dreves, na zabavo društva pionirjev. Jednote. Dosti razvedrila in okreplila za vse.

Igra John Kochavarjev orkester

KLUBOM IN DRUŠTVOM

ALI želite svojim priredbam čimveč moralnega in gmotnega uspeha?

OGLAŠAJTE JIH V PROLETARCU!

'Za hlapce rojeni-za hlapce vzgojeni'

Ali je vam znano, da so Ljubljanci pozdravili dunajsko revolucijo l. 1848 proti cesarju in za ustavo—v gledališču stoe s petjem cesarske himne — — — ?

Odločujoči činitelji v slovenskih krajih so za vsako drobtinico, ki jo je dosegla dunajska revolucija, pošiljali "zahvalne adrese Kranjcov" cesarju s tekstrom n. pr.: "Darilo tiskovne svobode navaja srca vseh cesarski rodbini vernih podanikov s čutili hvaležnosti, ki se ne da do izbrisati . . ."

Kako težko je bilo med takim ljudstvom pionirsko delo mladega delavskega gibanja, boste videli iz obširnega A. Kristanovega spisa

"Zgodovina delavskega gibanja na Slovenskem",

ki smo ga začeli objavljanati s to številko na 4. strani. Razumeli boste, čemu se še vedno dobe med nami ljudje, ki v imenu "vsega slovenskega in drugega jugoslovanskega ljudstva" v Chicagu in ostali Ameriki izrekajo kralju Aleksandru "globoko podaniško udanost". Včeraj Franču Jožefu, danes Aleksandru, jutri Viktorju Emanuelu, ako bi prišli pod njegovo oblast. Radi takih je Ivan Cankar vzkliknil: "Za hlapce rojeni, za hlapce vzgojeni . . ."

Citajte zanimivi in poučno zgodovinski spis o delavskih bojih na Slovenskem in opozorite nanj tudi druge.

To in ono pri nas in drugod

Cleveland, O. — V petek 3. julija se je odločilo. Napeto pričakovanje vsepovsod. Kdo bo zmagal? Boš šel gledat? Koliko staviš? Itd. Ni se šlo radi kakih delavske borbe, ne zaradi problema brezposelnosti, ne proti zniževanju plač, niti ni bila to politična borba med republikanci in demokrati, suhači ali mokrači, za Hooverjev moratorium ali proti njemu, nego vso to napetost pričakovanja smo imeli zaradi "prajsfajta", v katerem sta se tolkla za prvenstvo v barbarstvu Nemec Max Schmeling in Wm. L. Stirling. Vršil se je v mestnem stadionu.

Rimljani so zahtevali kruha in iger. Amerikanec se zadovoljuje s "prajsfajtom". Par milijonov je stal veliki amfiteater, služi pa sportu kot je

baseball, football, "prajsfajtarjem" in wrestlerjem. Gradbeni stroški so plačali vsi davkopalčevalci.

Tudi v Barbertonu, 40 milj od Clevelandu, so imeli borbo, ki pa ima pomen za delavce, medtem ko ni imela v Clevelandu nobenega, razen denarnega za promotorje ter boksarja. V boju v Barbertonu so bili zapleteni komunisti, radovedni ženi ter lokalna oblast. Slo se je radi svobode govorila v črncu Louis Alexandra, ki je izginil in o katerem pravijo komunisti, da je barbertonska policijska izvršila nad njim nasilje. Ta pa zaenoma z županom odgovarja, da je komunistom Alexander le pretveza, in da prav dobro vedo, kje je ta njihov agitator.

V petek 26. junija so šli komunisti iz Akrona v Barber-ton, da bi obdrževali shod na prostem ter protestirali proti

ugrabljenju črnca Louis Alexandra. Njihova govorica je bila Jenny Cooper. Še ni pričela dobro, ko so začele padati bombe, katere povzročajo s svojimi plini težko solzenje in dušljivost. Najeti pretračati pa so naskakovali ljudi s svojimi krepljicami ter tolki vsevprek. Več oseb so zbilj in "zasolzili" okolično. Tega pa niso bili deležni le komunisti, nego tudi drugi, vključivši buržoazijo. Ne le moški, nego tudi ženske in otroci. Policijske batine sta dobila tudi reporterja takozvanih uglednih listov. Frank Demshaw od dnevnika "Akron Beacon Journal" toži pobojnika, barbertonskega župana, policijskega načelnika, ter par drugih uradnikov za odškodnino v skupni vstoti \$100,000. Demshaw, ki je fotografski reporter omenjenega lista, je s tem porinil zanimanje za zadevo globoko v javnost.

Governer te države ima o-

Uspeli "Proletarca"

"Prijatelja se spozna v neprilikah." Predgovor je pravilen. Iskrenost človeka ti bo jasna šele, kadar si v stiskah. Isto velja za liste.

"Proletar" je bil delavski list ko to ni prav nič vleklo, ker so bili delavci prežeti z ideologijo, da uživajo prosperitet, in da so tirade socialističnih agitatorjev in listov zoper kapitalizem bunk.

Dogodilo se je, kar je bilo neizbežno, in delavci so se začeli dramati z spanja "blagostanja". Vsa resnica je zdaj pred njimi razgaljena v vseh svojih neprijetnih oblikah.

Slovenski delavci spoznavajo, da jim je bil "Proletar" ves čas zvest tovarš in vztrajen učitelj, četudi se sami niso dosti brigali zanj. Čitajo ga zdaj s toliko večjim zanimanjem in tudi pri agitaciji pomagajo.

"Proletar" ima v prošli polovici leta vzliz depresije skoro pet sto doljarjev več dohodkov na naročnin, kakor pa v istem času leta poprej, ko je tudi napredoval, in precej več, kot katerokoli drugo leto poprej v isti dobi. To je za razmah delavskega gibanja dobro znamenje. Brez razširjenega delavskega tiska ne bo razumega delavskega razreda. In brez razredno vzgojenih proletarjev močna delavska stranka ne bi bila mogoča.

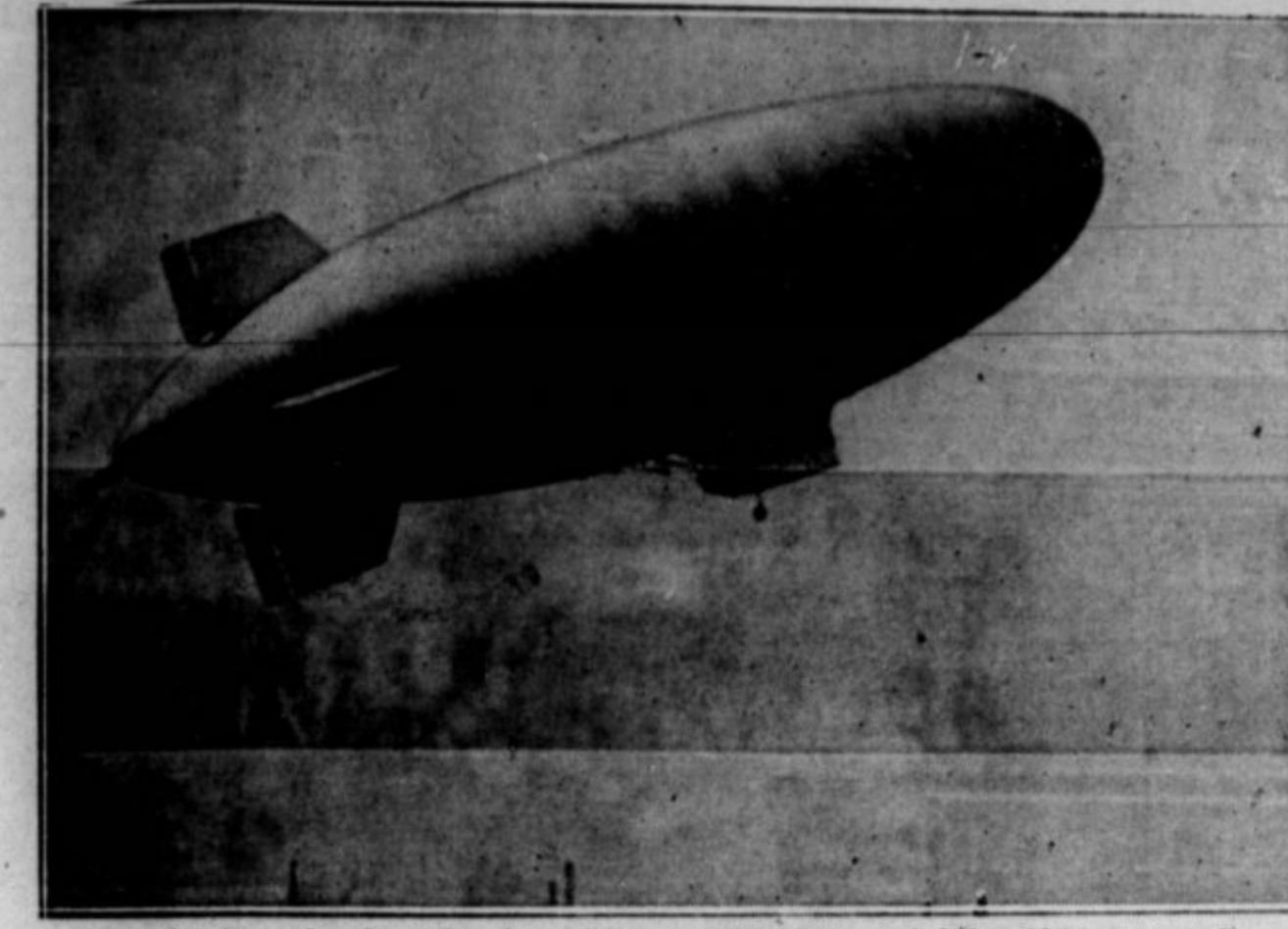
Velika pomoč "Proletarju" so lokalni zastopniki. Mnogi skrbe, da noben star naročnik ne pusti lista, nego naročnino sproti obnavljajo. So pa tudi naselbine, kjer to ne vrše in v takih je nevarnost, da se cirkulacija Proletarja zelo zmanjša. Na vse te apeliramo, da se somišljenjki med seboj dogovore ter izvrši potrebno agitacijo.

Vsi agitatorji priznavajo, da je delo za socialistično gibanje najlagije v tistih naseljih, kjer je "Proletar" razširjen. Kjer pa so razširjeni nazadnjaški in provokatorski listi, imajo pa agitatorji težak boj in le malo uspehov, posebno če jim zmanjka vztrajnosti.

Iz tega seznama razvidite, da je sodelovalo lepo število zastopnikov. Nadejamo se, da se bodo v prihodnjem izkazu odzvali vzliz poletnim tednom enako dobro.

LJUDSKI PRIJATELJI

Ljudski zastopniki v občinskih, državnih in zveznih zbornicah se svojih volilcev spominjajo le v volilnih kampanjah, in pa kadar jim nalagajo davke. Statistika izkazuje, da so "ljudski zastopniki" višali davke ljudstvu enajstkrat hitreje, kot pa se je večalo prebivalstvo. In davki še zmerom naraščajo.

Na sliki je zrakoplov "Goodyear" kompanije, ki je pripljal v Chicago iz Akrona, O. V Chicagu ga je na enom poletu založila nehta, toda njegov kapitan ga je v svojem moštvo spravil na tla brez večje nezgode. V primeri z "Grofom Zeppelinom", kateri je bil že dvakrat na poletu v Ameriki, je ta zrakoplov majhen.

blast odstavlja župane. To ga se gre. "E." priporoča Ju-se morda pripeti barbertonske gospodarstvi, da naj kaj storiti za mužupanu, čeprav je orodje svojo obrambo v svetovnem industrijskih baronov. Toda sku. Predlaga ji, da naj imenuje komisijo oseb mednarodno svoje policije je bilo napravljeno več neumnosti, med njo.

je neorenoden in s histeričnostjo razmire in dala svetu nepričansko poročilo. Je dvomljivo, da bi to storila, 1., ker je znano, da so se vršili razni politični procesi, v katerih so bili obtoženci res obsojeni na dolge zaporne kazni in celo na smrt.

2. znano je, da je v Beogradu zapor, ki se imenuje "glavnica", v katerem jetnike mučijo in so slučaji, ko so jih tudi umorili. Znan je proces v Veliki Kikindi, kjer sta bila zaprta tudi slovenska delavska pesnika Seliskar in Klopič radi pesmi, katere sta napisala že pred diktaturom. Komisija bi ne mogla ugotoviti nič drugega kot to, da ima Jugoslavija diktaturo, in da je vladana pričazno na isti način kakor Mussolinijeva Italija.

Ali je španski kralj klical komisijo? Ali drugo kliče Mussolini? Ali katera druga diktatura? Dokler se bodo pri "E." bali zameri, bodo spomnila, kako se je pred vojno sama pritoževala o trpljenju zatiranih Srbov pod Avstro-Ogrsko.

"Enakopravnost" je prinesla prevod tistega članka, oziroma le njegov omiljeni izčrpek. Morde se boje zamare, ker so v Jugoslavskem klubu, in pa Andrej Kobal je bil tukaj. Pri "E." menda niso razumeli, da se v Jugoslaviji zdaj ne gre toliko za jezikovne pravice, nego za politične. Hrvatje npr. imajo svoje šole, svoje liste itd., toda politično so podprtiani narod. "E." lahko svobodno piše. Še nobena njena izdaja ni bila zaplenjena (zapljenjen pa je bil v nji moj dopis; vlogo cenzorja je igral prejšnji upravnik, ha-ha). V Jugoslaviji take svobode niso manjšinami, namesto da se bi spomnila, kako se je pred vojno sama pritoževala o trpljenju zatiranih Srbov pod Avstro-Ogrsko.

Ohijska legislatura je sklenila predložiti volilcem v jeseni

Prej omenjeni clevelandski dnevnik je priobčil v soboto 27. junija članek o 17. obletnici po postanku svetovne vojne. Otožuje "Veliko Srbijo", da je kliče Mussolini? Ali katera druga diktatura? Dokler se bodo pri "E." bali zameri, bodo slabi bojarji. Kadar vidite, da ste v pravem, udarite, pa tudi če zadene samega direktorja, ki prinaša kritične dopise brez podpisa.

Ohijska legislatura je sklenila predložiti volilcem v jeseni

Uradne ure: Od 9. do 12. dop., od 1. do 5. popoldne in od 6. do 9. zvečer. Ob sredah od 9. do 12. dop., in od 6. do 9. zvečer. Tel. Crawford 2893. Tel. na domu Rockwell 2816.

Dr. Andrew Furlan
ZOBOZDRAVNIK
vogal Crawford and
Ogden Ave.
(Ogden Bank Bldg.)

Uradne ure: Od 9. do 12. dop., od 1. do 5. popoldne in od 6. do 9. zvečer. Ob sredah od 9. do 12. dop., in od 6. do 9. zvečer. Tel. Crawford 2893. Tel. na domu Rockwell 2816.

SODRUGOM IN SIMPATIČARJEM V BARBERTONU IN OKOLICI.

Seje kluba št. 232 JSZ. se vrže vsak prvi petek ob 7:30 zvečer in vsako tretjo nedeljo v mesecu ob 2:30 pop., se ženskega odseka pa vsak prvi torek v mesecu ob 7:30 zvečer, mladiškega odseka pa vsak drugi in četrtek petek v mesecu ob 8. zvečer v klubovih prostorjih v S. N. D. Sedruži in družinje, agitirajte in pridobivajte novih članov, da na ta način ustvarimo močno postojanko J. S. Z. Somišljenike vabimo, da se nam pridružijo. Socialistična stranka je v tej delavnici lahko pribori boljšo bodočnost in končno osvobodite iz mezdne sužnosti.

SODRUGOM IN SIMPATIČARJEM V BARBERTONU IN OKOLICI.

Seje kluba št. 232 JSZ. se vrže vsak prvi petek ob 7:30 zvečer in vsako tretjo nedeljo v mesecu ob 10. popoldne v dvorani društva "Domovina" na 14. cesti. Sodruži, prihajajte redno na sejo in pridobivajte novih članov, da na ta način ustvarimo močno postojanko J. S. Z. Somišljenike vabimo, da se nam pridružijo. Socialistična stranka je v tej delavnici lahko pribori boljšo bodočnost in končno osvobodite iz mezdne sužnosti.

Dr. John J. Zavertnik
PHYSICIAN and SURGEON
Office hours at 3724 W. 26th Street
Tel. Crawford 2212.

1:30 — 3:30 — 6:30 — 8:30 Daily
at Hlavay's Drug Store
1858 WEST 22ND ST.

4:30 — 6:00 p.m. daily.

Except Wed. and Sunday only by
appointment.

Residence Tel.: Crawford 8440.

John Metelko, O. D.

Pričemoč oči in določimo očala
6417 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

Milwaukee Leader

Največji ameriški socialistični dnevnik. — Naročnine \$2 na leto, \$1 na pol leta. Najboljše uročevanje angloški socialistični list v Ameriki. Množični slovenski delavci ga čita.

Naročite si ga tudi vi. Naročnina zanj sprejema "Proletar".

Naslov: 528 Juneau Ave.
MILWAUKEE, WIS.

Piknik "Slavije" SNPJ

Chicago, Ill. — Prihodnje nedeljo (12. julija) priredi piknik na Keglovem vrtu in Willow Springsu druš. "Slavija" št. 1 SNPJ. Vstopnice so po 35c. Vsaka ima kupon s številko. Imetnik ene teh vstopnic dobi lepoto darilo.

Igral bo John Kochevarjev orkester.

Društvo "Slavija", ki je pionirsko društvo SNPJ., vabi članstvo vseh bratskih društev in drugo občinstvo, da pride na ta piknik v čimvečji številu. Obilo zabave in dobra postrežba. Vsi dobradošli.

Slavjan.

Listu v podporo

VI. izkaz.

Moon Run, Pa.: Konferenca zpadne Penne, \$10; nabranje na zbranjanje v Imperial \$4, skupaj \$14. (poslal Jacob Ambrozich).

Cleveland, O.: Konferenca št. 2 JSZ \$10.00, (poslal Louis Zorko).

Glencoe, O.: Konferenca št. 5 JSZ vzhodni Ohio \$5.00, (poslal Joe Snay).

Girard, O.: Anton Dobrovole \$2.80 in Rudolf Prosenec 25c, skupaj \$3.05.

Chicago, Ill.: Fred A. Vider \$2.00.

Detroit, Mich.: Martin Menton \$1.

Youngstown, O.: John Petrich \$6.

Walsenburg, Colo.: Frank L. Tomich \$1.

Willard, Wis.: Mike Krutz \$6.00.

Ely, Minn.: John Teran 50c.

Houston, Pa.: John Resnik 25c.

Skupaj v tem izkazu \$37.60. Prejšnji izkaz \$98.05, skupaj \$135.65.

Prva Jugoslovanska

restauracija

DOMAČA KUHinja

Otto and Jerry

Miškovsky,

lastnika.

4047 W. 26th Street

Se priporoča Slovencem v post

Dr. Otis M. Walter

ZDRAVNIK IN KIRURG

4002 West 26th Street,

CHICAGO, ILL.

V ur

PROLETAREC

List za interes delavskega ljudstva.

Izhaja vsak četrtek.
Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba,
Chicago, Ill.

Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

NAROČNINA za Zedinjene države in Kanado za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75; za četr leta \$1.00.—
Inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpoznejše do pondeljka popoldne za priobčitev
v številki tekočega tedenja.

PROLETAREC

Published every Thursday by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., Inc.
Established 1906.Editor Frank Zaitz
Business Manager Charles Pogorelec

SUBSCRIPTION RATES:

United States and Canada, One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.—Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

Address.

PROLETAREC
2639 W. 26th St., Chicago, Ill.
Telephone: Rockwell 2864.

546

PAPEŽEVE TEŽKOČE

Vatikanska diplomacija ima letos velike neprilike. Mussolini je papežu pokazal roge in ga opozoril, da je dolžnost cerkve in Italiji služiti fašizmu in Bogu, pa nikomur drugemu. Opozoril ga je, da je v Italiji protiklerikalni sentiment še vedno močan. Treba je samo malo odpreti zavornice, kakor je bilo storjeno pred tedni, pa so bile tisočglove množice takoj na ulici in demonstrirale proti papežu in njegovi "politiki". Zažigali so njegove slike, napadali duhovnike in metali kamenje v cerkvena poslopja. Ako se bo v Italiji kdo podal, se bo papež. Dozdaj je že veliko postupil od svojega odpora in polagoma bo spet dosežena "enotna fronta".

Bolj resne nasprotnike pa ima papeževa diplomacija in cerkev v Španiji. Medtem ko je pod Mussolinijem katoliška cerkev v Italiji postala striktno državna cerkev, izvaja Španija ločitev cerkve od države. Španska vlada deportira španskega kardinala, kakor da je kak imigrant, ki je dospel v deželo brez da bi bil njen državljan. Republikanski ministri govore s papeževimi predstavniki in odgovarjajo na njegove note veliko bolj ostro kakor Mussolini. Slednjemu je cerkev potrebljena, da z njeno pomočjo ohrani režim fašistične diktature. Španski republikani pa je cerkev kvarna, zato ji skuša oslabiti njeno moč. Papež meščari in premišljuje, kje so dnevi, ko so se mu klanjali ter se pokorili njegovim ukazom mogočni kronani vladarji sveta.

Ne bojte se krize!

Krize ne bo, ne se batí, so rekli, ko se je 1. 1929 dogodil polom na newyorskih borzah. Hoover je s kapitalističnim tiskom vred tajil, da deželi grozi ekonomska depresija ali da so delavci v opasnosti za zasluzek. Aprila lanskog leta ob prilikih ljudskega štetja so hoteli z napačnimi podatki prikazati svetu, da v tej deželi sploh ni brezposelnost.

Nato pa, ko krize niso mogli več skruti, so začeli obljubovati skorajšnji povratek prosperitet. Posnemali so komuniste, ki so po vojni videli za vsakim vogalom revolucion in svetovni preobrat. Pa ni ne prosperite, ne svetovnega preobrata. Le kriza je tukaj in se ne gane, pa če jo Hooverjevi veliki duhovniše tako izganjajo.

Bo res potreben preobrat, ampak najprvo v glavah delavskih množic. Sele potem postane družba zrela za večje spremembe, ki ji bodo s časoma pripomogle k pogrnjeni mizi.

Magična bogastva

Posebna porota, ki je preiskovala policijski departement v Chicagu, je ugotovila, da imajo nekateri policijski kapitani in drugi uradniki izredno visoka premoženja. Eden ima nad pol milijona dolarjev; neki drugi nad četr milijona. Ostali do \$50,000 do \$100,000 in več. Njihova plača pa je \$4,000 na leto.

Vsi zatrjujejo, da so si vsak cent poštano pridobili. Vzlic temu bi bilo zanimivo izvedeti, v čem je zapopadena njihova spremnost v razmnoževanju premoženja. Očividno je tudi, da se policijsi z njim preveč ukvarjajo, pa premalo z nalogami, katere jim določa služba. Zato pa je Chicago postal zavjetje in polje za kriminalce.

Kaj je z varnostjo?

Zastopniki velebnisca v Chicagu so se pritožili županu, da je policija zelo nepazna. Ob tem dnevno jemljajo roparji tovorne troke polne blaga, varuh reda in privatne lastnine pa nikogar ne izsledi. V enem dnevnu so vzeli kar štiri polne troke dragega blaga. Voznika ustrahujejo z revolverjem, ki ga mu tišči kdo v trebuh, stlačijo ga v kak avto in ponavadi že pretepejo, voznik v službi roparjev pa odpelje robo na nov naslov. Policijski načelnik je 20. maja spet obljubil, da bo v bodoče policija bolj strogo pazila. Tako obljubuje policijski načelniki drug za drugim, ob kar obstoji Chicago. Tega je okrog sto

GNJEČA V KOPALIŠČIH CELO V CHICAGU

Zavertnikov Richard, se sedaj v svoji neukročeni jezi "baba", da nam bodo že pokazali, kajti to prilik prihodnje konvencije SNPJ. bo "Svoboda" izdajala dnevni plakat, v katerem bo "razkrinkaval" socialiste, in mladina bo tudi izdajala angleške ležake, da iztrebi socialiste za vselej iz SNPJ.

Fant je čul za sanjave načrte in jih je raztrobental. Na prošli konvenciji so počeli slično, ne s posebnim uspehom. Toda bi uspeli, če se mi ne bi hoteli "prepirati".

Moč kapitalizma sloni na hlapcih, ne na njem samem. Napadati samo kapitalizem in pri tem misliti le na multimilijonarje, bi bila delavskemu gibanju prav malo koristna takтика. Kapitalistov ni mnogo. S par večjimi ladjadi bi lahko peljali vse ameriške magnate preko Atlantika. Toda hlapcev, ki kapitalizem podpirajo, ki bi kradli samo če bi imeli priliko, ki vzamejo podkupnine brez sramu — takih je mnogo mnogo in zaradi teh je delavsko gibanje v tej deželi tako težko dvigniti iz neznanosti. Izgleda pa, da se zdaj obrača na boljše, zato ker se za delavstvo obrača — na slabše!

Včasi so ali oni med namaj kaj pokritizira, ker je nezadovoljen. Namesto, da bi poskal pravi vzrok in grajal isto, kar kritiko zasluži, pa grek s svojim najbližnjim, ki mu niso v ničemur škodovali — morada celo koristili — in stresa nanje svojo nejevoljo.

Casi so težki, delavci gladni, pri delu zasujenji, in nič ednega ni, če se ježe. Čudno je le, da je toliko takih, ki se ježe na socialiste in pri tem nevedoma pomagajo — kapitalizmu.

Naš prijatelj in agitator v Michiganu ima pravico povedati svoje mnenje in mi isto tako. Nam bi bilo ljubše, če bi dotični, ki naglašajo svoj nazor, da je v "Proletarci" sam preprič, povedali to v obliki dopisa, ker bi se s tem med ami laglje razčistili pojmi in bi bilo potem več razumevanja, čemu so "prepiri" v listu.

Urednik bi bil piknik ali vesela družba mnogo ljubša, kakor pa se prepirati z zlobniki, ki lažejo, napadajo ter blati brez sramu. Toda njevno delo je varovati interese lista in braniti gibanje, čigar glasilo je ta list, in to nalogo izvršuje v mejah svojih sposobnosti. Toliko je dolžan storiti in ako more storiti več, temboljše za pokret ter njegovo glasilo. — F. Z.

Razporoka v Španiji

Razporoke v Španiji niso bile dovoljene, kakor so npr. v Zed. državah, v Franciji, Rusiji in več drugih deželah. V Španiji je v tem oziru odločevala katoliška cerkev, ki razporok v modernem smislu ne priznava in ne dovoljuje. Od kar je monarhija strmolagljiva, so svobodomislici začeli z veliko propagando za dovolitev razporoke, ker bo le koristilo pravnosti španskega naroda.

Zakonci, ki ne spadajo skupaj, bi šli narazen ter bi iskali boljšega soglasja v novih portakah.

Zdaj pa žive škregano skupaj in imajo skrivena razmerja.

To je sicer grešno tudi po naukih katoliške cerkve, toda grešniki imajo spovednico, kjer se jim te prestope odpuščajo.

Od kar je moral dajati desetino in strah novega lista, ki se je moral pozneje vzlic velikim upom njihovih ustavninov in kraljevaški podpori zmanjšati v mesecnik.

To niso edini listi, ki so napadali ali napadajo delavsko gibanje, JSZ in "Proletarci".

Pokojni "Glas Svobode" je do zadnjega bruhal strupeni srd proti nam. Klerikalni listi čestokrat ugrijzajo.

Takozvani nacionalisti ali narodnjaki se dostikrat obregavajo ob nas.

Na zborih ter v družabnem življenju našega naroda se oni največkrat postavijo na vodilno mesto skupin, katerim je delavsko gibanje zoprno in ga mrze.

Eden njihovih zaveznikov,

Zgodovina delavskega gibanja na Slovenskem

PRIREDIL ANTON KRISTAN

(L. 1927 je izšla prva knjiga "O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem". Spisal jo je Anton Kristan po svojem poznanju te zgodovine in mnogih drugih virih. Opisuje delavsko gibanje in napole ter politične vitarje do leta 1896, ko se je ustavnila jugoslovanska socialistno-demokratična stranka. Uredništvo "Proletarca" se je obrnilo na avtorja A. Kristana l. 1929 za dovoljenje ponatisa. "Še vselej moč, če je priobčite za vaše bravce", je nam odgovoril. Uverjeni smo, da bo ta spis zanimal vsakega, ki mu je na tem, da se seznam z borbami delavcev v prelosti, kajti iz njih bo boljše razumel sedanje boje in njihov razvoj v bodoči. — Ur.)

I.

LETO 1848 IN DALJE V AVSTRIJI IN SLOVENIJI.

Revolucija l. 1848 v Avstriji je bila pomembna v vsakem oziru, prav posebno pa v političnem, socijalnem in narodnostenem. V predmarčni dobi so bili ljudje brez pravic in brez vpliva na potek in razvoj dogodkov. Patrijarhalen absolutizem jih je razdelil na stanove. Vsak stan je bil omejen, in lahko bi se reklo vprežen v svoje vojnike. Imel je točno predpisane i dolžnosti i pravice: kmetje so bili tlačani veleposestva, meščani so bili vezani v okvir cehov, plemstvo pa je bilo urejeno po lestvicah: — vitez je bil manj kot baron, za grofa sta bila oba manjvredna in manjpravna. Nad vsemi pa je bila patrijarhalna državna oblast. Nad njo pa sveta katoliška Cerkev!

V marčni revoluciji se je zato pojavilo samo od sebe troje vprašanj: kako se razvrste v vsakem narodu njegovi razredi po moči in koliko si je vsak zase pridobi ter kakšno naj bo razmerje med narodi.

Ko se je 13. marca 1848 vdignil Dunaj, se je te revolucije udeležil res ves Dunaj. Vsi nezadovoljeni so se strnili v mogočno gibanje, ki je navdušeno in energično proklamiralo svoje zahteve: "Proč z monarhistično-samovlado, sem z vlogo ljudstva! Svobodo! Enakost! Sem s konstitucijo! Hočemo volilno pravico!" Množice pa so v svojem vdušenju in ogorčenju še še dalje. Razpoloženje tedanjih ljudskih mas označuje prav drastično znana pesem, ki jo je prinesel "Der politische Studentenkourier":

Der Fürsten feile Dienerschar
Der Tross der Schergenknache
Die lernen nicht trotz grauen Haar
Der Menschheit ewige Rechte:

Dass es des Mannes unwert sei,
In angestammter Hundetret
Den eignen Sinn zu knechten
Und für Tyrannen fechten.

Sie lernen nichts; denn Sklavenbrut
Wird Freiheit nimmer lernen,
Drum hängt die Buben kurz und gut
Hoch! hoch an die Laternen.

Studentje in ž njimi delavci so bili revolucionarji, ki so mislili krvavoresno. Buržoazija pa se je samo v prvem momentu razigrala, ali kmalu se je zresnila in seve zatajila svoje žaveznike, predvsem one, ki so ji prihitali na pomoč v delavnici, tovaren in dunajskih predmestij. Pri revolucionarnem proletariatu je ostala le mladina, študentje in demokratično levo krilo buržuazije, ki so vsi šli v borbo za enakopravnost vseh ljudi. Buržoazija je začutila, da pridejo za političnimi zahtevami takoj gospodarske in socijalne in da sledi boju za ustavo socijalna revolucija delavskoga razreda proti nji sami.

Kmečki stan se je udeležil revolucije tudi na svoj način. Burna doba ga je vzbudila in njegove zahteve podprtja. Kmetje so bili takrat tlačani, ki so podpadali tudi v sodnem razmerju (patrimonijalno sodstvo) pod grajčaka. Njih interes je bil: osvoboditi se tlačke, desetine, ogromnih davkov in biti sam svoj gospod na svoji zemlji. Kranjski kmet, česar posestvo je bilo vredno v tistih časih n. pr. 250 do 300 gld. je imel do l. 1848 tlačke do 192 dni, potem je moral dajati desetino in strah z žita, vina, čebel, prašičev, jagnet, kurninje itd. Če je lovil polje je celo od teh moral dajati desetino. Visoka je bila tudi pristojbina pri predaji zemljišč.

Ko je 7. sept. 1848. cesar Ferdinand pod pritiskom revolucije sankcijonal postavil, ki se je tikala odprave tlake, razbremenitve zemljišč in je odpravila patrimonijalno sodstvo, se je prej hudo puntarski kmet takoj umiral, pozabil na sodruge v revoluciji, ki mu je vse to borila in začel slaviti cesarja — Dobrotnika, ki mu je "milostno podelil" nove svobodščine.

Revolucija l. 1848 je proglašila one ljudske ente, ki so med seboj vezane z enim in istim jezikom, naj bodo tudi v skupni politični enti in naj se same upravljajo.

V kakšnem položaju so bili takrat narodi v Avstriji pred l. 1848? Patrijarhalen absolutizem je bilo vseeno, kakšen jezik govore njegovi podložniki. Občevalni jezik dunajskoga dvora je bil najpoprej španski, potem francoski; gospoške so uradovalo med seboj latinski. "Nobel" je bilo francosko. Sele za vlade Jožeta II. se je uvelia polagoma v urade nemščina in se je začelo pravzaprav z germanizacijo.

(Dalje prihodnji.)

Ako se vam zdi Proletarci vreden, da ga ljudje čitajo, ga jim priporočite.

IV. VUK:

Skozi okno vlaka

(Mimobežni visti in epizode z mojega potovanja.)

(Nadaljevanje).

Vasi se pojavljajo. Bosanske vasi. Majhne so hiše, nizke, da se mi zdi, da so stene samo za pet visoke od zemlje. Na stenah pa čopi streha iz desetih . . . četverokotna, kakor piramida z odrezanim vrhom. Okna so majhna. Bele ko sneg nizke stene hiš in črne, visoke piramidne strehe dajejo vid posebne prijaznosti. Tuintam se pojavi med njimi večja, z višjimi stenami. Okna niso pritegniti, nego visoko, pri strehi, da se zdi, kakor da je ta hiša s prvim nadstropjem brez pritličja. Koklja med piščetimi . . . Ali pa je to morda "spahiski" dom. Ne vem. In nikdo ne ve, kar nas je v vozu. Cicerona nimamo. Povrh smo pa vsi ciceroni, dasi privrat gledamo vse to in vsak po svoje razlaga drugemu običajem in navade Bošnjakov in njih vasi, kakšne knjige je pač čitali o Bosni in kakor si je pač tudi zapomnili.

Včasi se na kakem ostrom ovinku reke Bosne, na visokem, okroglem in skalovitem brdu nenadoma pojavi kula — neke vrste grad ali trdnjava — zidanakor se zdi iz sirove, neožgane opeke. Majhna, gosta okenca so mogoče okna, morda pa strelne line. Okrog te kule pa so posejane hišice, druge na drugi, kakor piščeta okrog kokljice. Posamezne so si sedle celo na prav strme skale in više pečine, da misliš sedaj pa sedaj se vse skupaj zvali v prepad — v valove reke Bosne.

"Kakor mesto Betlehem, ki ga postavimo o Božiču v naši cerkvi, se mi zdi ta slika," je rekla gospa Marija.

"Ali pa fata morgana, kakor jo opisujejo," pripomni France.

Vsi smo pa mnenja, da je to sicer lepa, slikovita vasica, ali vseeno predzrno zidana.

"Kaj je to?" vprašam sprevidnika, ki gre skozi kupeje.

Pogleda.

"Vranduk," odgovori in gre dalje.

Ni mi bilo mar ime vasice. O tisti kuli bi rad vedel. Pa mi reče kralje "Vranduk". Kakor bi rekel "Ljubljana", vprašal pa sem se za ljubljanski grad. Ali sem morda vprašal nerodno?

Tiho občudovanje se me letova. Slikovito je tam življene. Divje romantično. Morda . . . Ali pa zelo ubožno, polno gladovanja. Saj je sam kamnen okrog in okrog. Strmina. Kje je zemlja in kakšna je, ki roditi? Zakaj ona je, ki daje življene. Romantika ga ne daje. In tista bivališča? Zakaj tako vratolomna? Zakaj na teh vratolomnih pečinah, nad samimi valovi reke?

Odgovora nisem vedel. Zvezde sem ga šele pozneje.

Mimo leta nasadi sлив. Bosanskih sлив, znanih in znamenitih. V snovaju so. Vidim jih drobne, zeleni . . . Polne veje so jih. Ko se pobarvajo z modrom, tistim privlačnim, slast vzbujajočim, se povesi veje od teže. Tuintam se vzpenja izza njih bahata črešnja. Sedaj ravno zori. Zato je rudeče njeveje od sadu, ki vabi . . . Zahočejo usta po njih, kakor po dekuetu, ko se ti nasmejeno nena usta . . . Ali vlak beži naprej, urno, ne čaka.

Povsod koruza . . . Sama koruza. Okopavajo. Fes na glavi se rdeči, bele srajce in bele hlače so prepasane z rdečim pasom. Kakor mak, posebne sorte, z rdečim cvetom in blum, rdeče prepasanim stebel-

cem. Sami moški. Nikjer ženske. Včasih, redko, zagleda ok med njimi žensko. Ali ti moški ne nosijo fesa. Klobov imajo, ali kapo..

To je razlika. Razlika med muslimani in kristjanji.

Še bolj redko je videti osamljeno žensko na polju. Okopava. Vlaku kaže hrbet, lica ne pokaže. Na skrivaj pogleduje, vem. Nima krila, kakor druge ženske, ki sem jih videl. Neke vrste širokih hlač "dimije", pri gležnju prevezane. Ali je pa to krilo, kakor se ga spominjam iz tistih dni, ko smo dvoje takih preganjali po ljubljanskih ulicah in ki so jim pravili, če še prav pomnji "juppe-colotte". Samo da se te pri gležnjih prevezane, kar "juppe-colotte" niso bile.

Muslimanka je. Skriva obraz pred nevernik, ki se vložijo v šeitanovem vozlu. Samo mož, ki je posvečen — ta namen, sme videti njen obraz.

Zemlja je videti rdečkasto rjava. Slehern košček je obdelan. V breg in v brda, kjer so izkrili gozd in grmičje, je nasajena koruza. V strmino, kakor pri nas vinska trta, raste koruza in okopavanje je naporno. Paziti je treba, da zemlja ne drči v dolino. Včasi se pojavi tudi skromen vinograd. Brda so valovita, kakor da je kipeče, razburkano vodovje ne nadoma okamenelo. Grmičje jih obrašča. Sredi grmičevja pa so lehe, izkrilene in posejane s koruzo. Zdi se, kakor zeleni preproga, raztrgana na mnogih mestih in zakrpana z rjavovo-rdečkasto krpo.

Včasi se pojavi pšenica. Nizka je, a klasje je težko. Tudi ječmen se pojavlja. Rži pa ni videti.

Zanimivo je gledati vse to iz bežečega vlaka. Solnce sije . . . Ali pa je tudi zares življene tu tako lepo, kakor je videti zanimivo? Prijazni kraji. Ali so pa tudi tako srečni in zadovoljni, kakor so prijazni? Ljudje so skromni, tih . . . Prijaznost jim gleda iz oči . . . Objeli jih za prijaznost. Ali njih življene je trnjeva pot. Na obliki se vidi in na obrazih. Zemlja rodi pičo, znoja popije mnogo . . . davki pa vpijeve veliki . . .

Tam gledam čredo ovac. O tročički jih pasejo. Igrajo se. Begajo. Fesi na glavah mi vzbujajo pravljice o palčkih, o škrateljčkih . . . Mahajo nam, razposajeno z ročicami.

O, vi, otročiči — palčki, vi škrateljčki, . . . pozdravljeni. Pozdravljeni v svoji ljubnosti in pravljčnosti . . .

Tam, kjer je "civilizacija" obilnila s svojim evropskim jezikom, stoje "evropske" hiše, podobne onim v Ljubljani in Mariboru. In to samo, kako daleč je segel jezik te "civilizacije". On je pa segel samo ob progi in okrog kakšne tovarne, ki se je vsebla, kakor tuge sredni domačnosti bošnjaške zemlje . . .

Zenica. Dvajset minut. Lokomotiva je že zjena. Jaz pa tudi. Pivo je slabo. Vidim to na obrazih Matveja in Zdravka, ki sta poznavavca. Zato bi rad malinovec. Natakar je star, gotovo glušav, zakaj ponoviti. Zahočejo usta po njih, kakor po dekuetu, ko se ti nasmejeno nena usta . . . Ali vlak beži naprej, urno, ne čaka.

Prinese. Ni podobno malinovcu. Poskusim.

"A tak je pri vas malinovec?"

"Da, da," kima smehljaje. Tudi jaz se smehljam. In pjem — pivo. Glušav je siromak, ali pa sem nerodno povidal v cirilici.

Gledam vlak pred seboj. Kako

kor se spodobi za ozkotirno vozovi na majhnih kolesih, kakor se spodobi za ozkotirno železnico.

Astro-Ogrska, Bog ji daj nebesa, jo je gradila. Tako, kakršna je bila sama. Ozkotirna. Jabolko ne pada daleč od drevesa . . . Zato je pri neki prilici skočila s tira, in se razbla.

Naj je sveti večna luč! Starja je že bila.

Železničar-vrata nosi fes. Ne znali bi, da je železničar. Krilate kolo na rokavu ga izdaja. Slabo je oblecen. Ne v svojo sramoto.

Napila se je lokomotiva. Zdravko piše kartu. Tudi gospa Marije jih piše in Ivan Celjski. Podpisujemo se.

Gospa Marija draži Zdravka. "Se ne bojite soproge?"

"Zakaj bi se je bal? Saj ni zmaj?"

"Ženski podpis bo videla na karti".

"Saj zna tudi ona pisati".

Modre oči gospa Marije kotirajo.

"Ne bo ljubosumna?"

"Ni me kupila?"

"Kakšni so to odgovori?"

"Kakršna vprašanja".

"Kavalir niste".

"Ne sodite".

Gledata si v oči, drzko. Piščal zapiska. Morala sta jih odmekniti. Zakaj že se zapirajo vozovi.

V kupeju zažuga s prstom gospa Marija:

"Vi . . . ?"

"Koga, vpraša Zdravko.

"Nič".

Zdravko se obrne k France-tu in vpraša:

"Ti poslušaj! . . . Kako se glasi deveta Mojzesova zapoved, ki mu jo je dal Jehova?"

"Kaj pa ti pride sedaj na misel?", se nasmeje France.

"Ne veš? . . . Morda veste vi, gospa?"

Pogleda jo in se zasmije. Gospa Marija odmakne oči in zardi.

"Vii . . .", zažuga zopet.

Dalje in dalje beži vlak. Proti Sarajevu . . . Zopet koruza, fezi . . . Ženske nikjer. Kraljestvo moških. Vlak naš je oaza . . .

Mimo beže pokopališča. V reber so grobovi. Brez ograj. Kameniti spomeniki vse vprek. Sohe s turbanom. Muslimanska pokopališča. Sredi koruze so.

Včasi se pojavi na kakšnem brdu čudne razvaline. Štrli ostrosti stebrov, kakor ostanki kakšnega gradu. Pa so le tvorbe umetnice prirode, ki je skušala posnemati človeka in izklesala s kladivom prirode to stebrovje . . .

Mošje me pozdravlja z visokimi minoreti, kakor da so tenki, dolgi prsti, dvignjeni v nebo. Strele iznad štirioglatih piramidnih strel visoko, vse upam, da se razmere izboljšajo, in da bo klub podvojen.

Ob tej prilici sem obiskal tudi nekaj starih znancev v Cheswicku in Harmarvillu. Tod je vladalo stavkovno razmerje, toda nekateri so se že povrnili na delo, tako, da je vse zmešano. Rekli so mi, da je dne 26. junija delalo že 115 ljudi. Pobožniki paradirojajo s količki kot da vlada obsedno stanje. Tudi na Harmarvillu so mi pravili, da se ljudje vračajo na delo, v Curtersvillu se pa pridružujejo stavki, tako, da je delavska fronta ne samo neenotna, nego tudi zelo kaciočna. Da je kaos še večji, so eni operatorji podpisali pogodbo z UMW, člani protivne unije pa takih dogovorov ne priznajo in na ta način se premogarje bega vse križem, da ne vede pri čem so.

Dne 28. junija sem se s sodelugom Ambrožem in Skerlom udeležil konference socijalnih delavcev, ki sta zakriti, kakor mumija. Nepremično sedi, kakor da je pokrit kupček, zloženega klasja. Doji dete. Skriva svoj obraz in dete pred tujčevimi očmi, polne urokov.

"Visoko . . ." Kratko stoji vlak. Mogočno poslopje mi ne navadno bije v oči. Kakor da so se St. Viški škofovi zavodili preselili sem. To je franjevski samostan. Kakor mestna moda v vasi, je to poslopje.

(Dalje prihodnji.)

REŠILNA DELA NA PARNIKU "BERMUDI"

Moderni parnik "Bermuda", ki je bil plavajoča palača, je nedavno v pristanišču Hamiltonu, Bermuda, zgorel. Slika na desni prikazuje mornarja, ki nese omotenega tovariša iz gorečega parnika (slika na lev). Škoda znača okrog osem milijonov dolarjev.

Vtisi z agitacije in drugo

Bridgeport, O. — Dne 15. junija sem obiskal naselbino Veronu v Pa. Sešel sem se z več rojaki in somišljeniki in dobil nekaj naročnin. Naslednji dan smo imeli pri s. Kresevicih sestanek, na katerem smo ustanovili klub JSZ. Diskuzije so bile živahne. Videl sem, da dobro pojmujejo, kje je prostor delavstva v borbi proti mizeriji.

Novi klub v Veroni ima zelo dobre moči. Ako jih bo pravilno rabil, bo storil veliko dobrega za JSZ. In delavsko gibanje v splošnem. Delavci, vedno imejmo pred očmi, da je naša rešitev le v socialistični stranki. Čimveč nas bo v nji, in čimbolj bomo aktivni pri delu za njen program, toliko boljša in jačja bo.

Za tajnika kluba je bil izvoljen s. Kresevicih, mlada moč ter marljiv delavec. S. Lesar je objabil, da si bo prizadeval dobiti čimveč mladine v klub. On je že izkušen borec. S. Mele, ki je zapisnikar kluba, je tudi mlada moč. Vsi sodruži in sodružice so objabiljive delati za skupno stvar in širiti ideje socializma.

V Veroni so delavske razmere obupne. Tovarne večinoma ne obratujejo. Pretežno število naših rojakov je brez zasluka, eni že nad 10 mesecev. Sodruži, kadar pridem spet med vas, upam, da se razmere izboljšajo, in da bo klub podvojen.

Ob tej prilici sem obiskal tudi nekaj starih znancev v Cheswicku in Harmarvillu. Tod je vladalo stavkovno razmerje, toda nekateri so se že povrnili na delo, tako, da je vse zmešano. Rekli so mi, da je dne 26. junija delalo že 115 ljudi. Pobožniki paradirojajo s količki kot da vlada obsedno stanje. Tudi na Harmarvillu so mi pravili, da se ljudje vračajo na delo, v Curtersvillu se pa pridružujejo stavki, tako, da je delavska fronta ne samo neenotna, nego tudi zelo kaciočna. Da je kaos še večji, so eni operatorji podpisali pogodbo z UMW, člani protivne unije pa takih dogovorov ne priznajo in na ta način se premogarje bega vse križem, da ne vede pri čem so.

Zborovanje je otvoril tajnik Jacob Ambrožič. Za predsednika se je bil izvoljen John Terčelj, zapisnik pa je vodil Geo. Smrek. Klub v Imperialu se je zelo potrudil za uspeh zborovanja in boljše razpoloženje navzočih. Udeleženci so bili dobro postreženi, in priznanje v tem gre ženskam v

Joseph Snay.

Potek konference JSZ na Imperialu

Pensylvanska Konferenca socijalnih delavcev v Imperialu je eden izmed onih, v katerem so tudi ženske aktivne. Le tako naprej, sodružice! S skupnimi močmi bo delavski razred izboljšal take razmere, v katerih ne bodo več padli krepeljci po glavah delavcev, niti ne bombe v vrste stavkarjev.

Klob je misil z "mentalno spako" ubiti dve muhi hkrati, namesto udariti po sodružih in pokretu. Imel pa bo dolg nos, ko izve, kako je bil potegnjen od kročka in kročka od drugega.

Dotični rojak — piše se Fortuna, je v Johnstownu zamrzel nekaj ljudi in začel boj proti

Kobal je misil z "mentalno spako" ubiti dve muhi hkrati, namesto udariti po sodružih in pokretu. Imel pa bo dolg nos, ko izve, kako je bil potegnjen od kročka in kročka od drugega.

Dotični

Adam Milkovič:

SUŽNJI KRVI

ROMAN ČUVSTEV IN NAGONOV ČLOVEKA

Vse pravice do ponosne in Proletarca pridržuje avtor.

(Nadaljevanje.)

Od tega dne je Madalena zalezovala svojega izdajalca pri vsakem koraku. Skrbno je pazila, da bi našla kako sumljivo pismo, a Mover je bil opreznnejši. Vsako pismo, ki ga je pisal temu ali onemu prijatelju, je skrbno zaklenil v blagajno, tako mu že ni bila dana prilika, da bi ga takoj oddal. Nestrpo je pričakoval detektivskega pisma. Burov mu je bil namreč pred odhodom obljudil, da mu v najkrajšem času sporoči, ali vsaj približno poizve kje se ta čas nahaja cirkus Maksimus.

Prešlo je že nekaj dni, in Madalena je znova in znova nadlegovala svojega priliznjence, naj jo vendar že popelje v njegovo graščino. Na spreten način jo je tolal Mover in jo hotel prepričati, da v graščini še ni vse urejeno, vsed česar ji noče prikazati neurejenega bogastva.

Bilo je v noči od dvanajstega na trinajstega junija. Po neznotni vročini, ki je preko dneva ožgala mestne zidine, je legla na razbeleno mesto hladna mesečna noč.

Preden je Mover to noč legel k počitku, je bil dolgo presedel ob svoji pisalni mizi. Madalena je pazno sledila vsakemu njegovemu gibu izza prirptih vrat, dokler se ni prepričala, kam skriva blagajniške ključe, ki jih je bila že nekajkrat iskala.

Skozi okno je gledal mesec. Poigraval se je z bledimi žarki po Moverjevem obrazu, ki je bil zakopan v mehkih pernicah kraj Madalene.

"Ti, prokleti Juda!" je zašepetal črnolaska sama sebi in počasi dvignila pogled. "Ti me hočeš prodati! Čakaj, nocoj se ne splazim zastonj od tebe! Gorje ti, človek!" Pričakala je sapo in se nahajala dvignila iz ležišča. Se enkrat se je oprezno ozrla nanj, potem pa se je splazila s postelje. S tihimi koraki je stopila v sosednjo sobo, zaprla za seboj vrata in privila luč. S tresčimi rokami je iskala ključev in jih končno pograbila v majhnem predalu. Po nekaj poizkusih se ji je posrečilo, da je blagajno odprla. V njej je ležalo kup-pisem. S strahom se je zagrebala vanje, jih prebirala, dokler ni zaječala. Se enkrat je uprla oči v drobne vrstice. Je li mogoče? On? Da jo hoče res prodati? Mr-mraje je čitala:

Dragi prijatelj!

Tvoje pismo prejel. Kakor razvidno, si že na sledu. Oh, prav res; tu jo imam že nad mesece dni — in da ti povem resnico — sit sem jo do grla. Bil bi že zadnji čas, da jo spravim v denar. Ha, ha ...

Ob tem nasmehu, je Madalena omahnila. Zakričala bi, da bi se stresla zemlja, a se je z poslednjimi močmi krotila. Že je hotela zgrabiti nož in ga namočiti v njegovo izdajalsko kri, ko ji je omahnila roka. Zbrala je vse moči in nadaljevala:

... Obljubil sem jih graščino, sedem pavov in sedem strežarjev, ha, ha ... Jaz jih bom dal strežaje! V mojih zimskih čevljih so zabititi. Položil jo bom na tla, tatico in ji potrinal vseh sedem strežajev hkrati pod nos ..." Upam, da me razumeš, dragi prijatelj! Kakor rečeno: 500 frankov! In potem, ha, ha ... ne v zeleni gaj — na križ s takim hudičem!

Odgovori čimprej.

Tvoj prijatelj Mover.

"Prokletnik!" je siknila Madalena. "Čakaj, prevaril se boš!" Potem je dolgo brez moči stonela ob mizi in kovala načrt za načrtom. Sele ko se je jelo daniti, je položila pismo nazaj, zaklenila blagajno in se splazila v posteljo. Tam se je dvignila nad spečega izdajalca.

"Ne boš me prodal Juda! Križan boš sam! Skrbela bom, da bo moje maščevanje strašno; kri, kri hočem ... Juda! Izdajalsko kri hočem ... Fui!" pljunila je in hitro legla med blazine.

V tem hipu se je Mover predramil. Dvignil je glavo in se zagledal v odprte Madalene oči.

"Ti ne spiš?" jo je pogladil.

"Ne dragec, ne spim," se mu je sladko nasmajala. "Premišljujem o bližnji sreči."

"Glej," se je nasmajal Mover. "Tudi jaz sem sanjal sedaj o najini prihodnosti. Da ti povem," se je zleknil k njej, "stala sva prav sredi vrta moje graščine, ko si mi ti rekla: Tolike sreče nisem vredna!"

Tisti trečotek jo je objel, v naročju se mu je pošastno smehljala Madalena.

Dva dni kasneje je gospod Mover srečal na ulici gospo Charlotte Duray.

"Sklenila sem, da mu odpustim," je rekla Mover.

"On se vrne?" je odskočil Mover.

"Da," je odgovorila kratko Charlotte. "Krije se vsemu, kakor sem doznela — Hedy sama."

"In ona?"

"Ne vem," je skomignila z rameni Charlotte.

"Se tudi namerava vrniti?"

"Pobegnila je baje z drugim."

AKO SE NE PAZI NA VARNOST

Dne 14. junija se je blizu mesta St. Nazaire v Franciji v veliki nevihti potopil parnič "St. Philibert", ki je bil prenatrpan z izletniki. Vračali so se s piknik na bližnjem otoku. Na dno je šel hipima. Samo par oseb se je vrnilo, ostali pet stot pa je izgubilo življenje v valovih. Izlet je priredila socialistična organizacija. Med utonjenimi je tudi Čeh Viljem Šilhanek. Na sliki na lev je parnik "St. Philibert", na desni pa Daniel Duverger, ki se je na parniku poslednji vožnji rešil s tem, da se je oklenil plavajoče češke. Zdaj francoska oblast preiskuje vse take parnike. Kar je slabih, jih bo odvzela promet, ob enem pa poostira kontrolo, da bodo nalagali le toliko ljudi, kolikor dovoljuje kapaciteta. Ako bi bili bolj pazni prej, bi se katastrofa pri St. Nazaire, ki je naime izmed največjih v zgodovini paroplovov, nekonec ne dogodila, oxiroma vsaj izguba življenj ne bi bila tolikina. Na tem parniku namreč ni bilo niti rešilnih pasov, niti čolnov.

22.

Detectiv Burov se je odpeljal v meniški obleki naravnost v smeri, ki mu jo je bil začrtal Mover.

Vso pot je premišljeval. Ali ga ujame, ali ga je bil Mover speljal zopet na nov led?

"Bomo videli," je rekel in podvzal korake.

Bilo je točno pol desetih, ko je stopil v kavarno Verjen. Neženirano si je pogledal brado, ošinil prisotne in sedel za mizo, ki ni bila daleč od odra.

Ob tričetrt na deset sta vstopila prva dva mizkanta. Menih ju je smotreno pogledal, a zaželenega obraza ni bilo.

"Točaj!" je pozval nad hitečega mladeniča polizanljih las. "Koliko imate godev?"

"Štiri, prosim," se je točaj priklonil skor do njegove brade.

"Hvala," je s sunkom glave pogledal menih točaja, "lahko odide." "

Točaj se je oblinil in odhitel svojo pot. Pet minut kasneje sta se približala odru še ostala dva godca. Burov je nagubančil celo.

"Proklet, kaj sem slep?" Bulil je v obledo obrazu, a nihče ni bil pravi ... "Zopet sem na ledu," je zagodnjal s hreščem glasom in se jezno ozrl v točaja.

"Čujte, kaj drugih godev nimate?"

"Oprostite, prečastiti," se je priklonil točaj, "ta četvorka igra sijajno."

"Ne vprašam vas po tem," je postavil za meniga malo pretrdo na mizo izpraznjenou skodelico. "Odgovorite mi na vprašanje."

"Ne, gospod, drugih nimamo," je odkimal točaj. "Imeli smo jih sicer šest, a sta dva odšla."

"Odšla?" je ponovil menih. "Kdo sta bila ona dva?"

"Gospodična Josephina Berh in Ramon Marondini, sicer tudi dober goslač."

"Vraga!" je menih zaklel. "Da sta ta dva odšla? Ramon Marondini je moj nečak. Toda čutej, to vas končno ne zanima, povejte mi raje — kam sta odšla?"

Točaj je stegnil desnico.

"Druga ulica, desna stran American vari-jete."

"Aha, aha! Hvala, hvala ..." se je razveselil menih, "American varijete, aha!"

Malo kasneje je Burov hiteč z dolgimi koraki pobiral pete po sredi ulice in se oziral na vse strani. Halja mu je vihrala in križ mu je odletaval daleč od stegna. Pred prvim varijetjem mu je zastala noga. Ne da bi si natancano ogledal kje se nahaja, je prav pred vhodom prisluhnil. Nekdo je igral klavir, drugi je vlekel lok po strunah.

"Tu bo torej," si je brisal raz čelo pot, "tu bo torej ta lisjak, ki mu je dal že toliko mislit."

Ko je stopil čez prag, se je uprl vanj neštevilno radovednih oči. Kako ne bi? Menih in varijete! Skoro so se zasmajali. Pa ni menih to prav nič motilo. Mirno se je u-sedel za prvo prazno mizo in razgrnil časopis. Slučajno je čital ženski modni list, kar je vzbudilo še večjo pozornost med prisotnimi gosti. Časih mu je vše pogled proti odru, ki je bil v nasprotjem kotu. Stisnil je pesti in se smehtjal. Ne boš mi ušel! Oni, ki je vlekel lok po vijolini je bil obrnjen s hrbotom proti njem, gospodične Josephine, ki je udarjala po klavirju pa sploh ni videl. Šele čez nekaj časa se je dvignila črnolasta glava, ki jo je pa Burov spoznal kot moško. Točaj ga je bil nalagal! Ali pa sam ni vedel, s kom je odšel Ramon Marondini iz njihove kavarne. Tako je Burov premišljeval in nestropno opazoval, kdaj mu obrne goslač obraz. Sklenil je, da ga zgrabi spričo vseh gostov kar na licu mesta; zakaj zgodiš bi se sicer prav lahko, da mu pobegne znova. Ko ga je potapljenje minilo, je vstal in stopil nekaj korakov proti odru. Burovu se je zdelo, da je goslač zavohal njegov obraz in se mu hoče še zadnji hip skriti.

(Dalje prihodnjič.)

"država v državi". Imel je svoje glasilo in več ali manj samostojne distriktné odbornike, ki so se Lewisu dostikrat postavljali po robu. A končno je Lewis vendarle zopet zmagal. Rudarji so postali še bolj nezadovoljni in na mesto navdušenja za unijo se je mednje nasilišča še večja brezbriznost. Zahtevajo distriktno konven-cijo, kateri se pa vodstvo upira. Kaos je splošen.

V takih razmerah in okoljih sem prišel v te kraje. V Springfield je prišel pomeš s Frankom Ileršičem iz Virdna. Je končan dečko in eden onih, ki še vedno vztrajajo pri "bečlarstu". Nastanil sem se pri njemu in iz Virdna smo prijezjali obiske v sosedne naselbine.

V Virdnu sem obiskal Simona Kavčiča, ki je ne le old timer nego tudi veteran v delavskem gibanju. Nisem ga osebno spoznal, dasi sva bila večkrat skupaj na zborih in konferencah v starem kraju. Seveda, tega je že dolgo. Obujala sva spomine iz časov, ko je začelo delavsko gibanje na Slovenskem brsteti in raslo v bojevitosti. V pomenih sva spominjala takratnih prvoboriteljev, kot Cobala, E. Kristana, Rinalda, Mlinarja, Stravsa, Kopača, J. Zavertnika in drugih. Konference smo takrat (pred 34 leti) imeli v Ljubljani pri Kozlerju, pri Viarantu, v hotelu v Kolodvoru, občini in drugih lokalih. Sešla sva se ob prilikah tega obiska s Frankom Revnom, ki je doma istotko iz idrijskega okraja. Z Revnom sva si bila osebno bolj znana, ker sva bila skupaj pred nekaj leti, ko je bil v Chicagu Anton Kristan. Poznava se iz starega kraja bolj nego s Simonom zato, ker sva si stala nasproti vsak v drugi frakciji. Frank Reven je bil pristaš struje A. Kristana v Idriji in idrijskega "Napreja", ki je izhajal pod A. Kristanovim vodstvom. Oficijalna stranka z večino glasov svojega zборa je bila nasprotna razdeljevanju stranknih moči, in okrog tega vprašanja smo imeli polemike in debate, oboji prepričani, da smo v pravem.

Tukaj se premogarske naselbine se od onih v zapadni Penni razlikujejo v tem, da nima ne socialističnih klubov, in da ima "Proletarec" v njih le male naročnikov.

Delavske razmere tukaj niso slabše kakor pa npr. med premogarji v zapadni Penni, kjer sva s doma istotko iz idrijskega okraja. Z Revnom sva si bila osebno bolj znana, ker sva bila skupaj pred nekaj leti, ko je bil v Chicagu Anton Kristan.

Poznava se iz starega kraja bolj nego s Simonom zato, ker sva si stala nasproti vsak v drugi frakciji. Frank Reven je bil pristaš struje A. Kristana v Idriji in idrijskega "Napreja", ki je izhajal pod A. Kristanovim vodstvom. Oficijalna stranka z večino glasov svojega zborova je bila nasprotna razdeljevanju stranknih moči, in okrog tega vprašanja smo imeli polemike in debate, oboji prepričani, da smo v pravem.

Iz tistih dni sem naletel tukaj tudi na starega znance Florijana Goričana. Prihaja iz Zagorja, kjer sva se seznanila ob prilikah naših posetov, ki smo jih prirejali v interesu stranke in organizacije rudarjev.

Viden je malo mestece. Povedali so mi, da živi v njemu le kakih 18 slovenskih družin. Imajo klub JSZ. Rojakom delavcem v Virdnu in okolic zelo priporočam, da se mu pridruži, kajti aktivni klub socialistične stranke bili bili v teh krajih silno potrebeni.

Moj vodnik je največ s. Ileršič. Agitacija je težavna. Ljudje se zelo izgovarjajo na slabe čase, in v tem nič ne pretira, kajti zaslujijo res malo. Osem dollarjev na teden ni nobena plača, toda mnogim je

Tretja delavnica nevihti. Predstavniki unije zatrjujejo, da imajo premogarji v unijah rovih v Illinoisu večje plače kot pa premogarji kjer koli drugje na poljih mehkega premoga. Jaz ne vem, v kolikor so take trditve točne. Vem le, da so delavske razmere zelo slabe; da je mnogo brezposelnih; da tisti, ki delajo dan ali dva v tednu, zelo malo zaslužijo; da so kompanije gospodarice položaja neglede na ujih; da morajo premogarji vseči unijski pogodbi opraviti v rovih veliko takozvanega mrtvega dela zastonj in da morajo marsikak ših v tem ali onem premogovniku pustiti orez odškodnine — to je, da zanj ne dobre nikake plače.

Treba vzeti v upoštev tudi druge okoljine. Poznali so mi, da živi v njemu le kakih 18 slovenskih družin. Imajo klub JSZ. Rojakom delavcem v Virdnu in okolic zelo priporočam, da se mu pridruži, kajti aktivni klub socialistične stranke bili bili v teh krajih silno potrebeni.

Moj vodnik je največ s. Ileršič. Agitacija je težavna. Ljudje se zelo izgovarjajo na slabe čase, in v tem nič ne pretira, kajti zaslujijo res malo. Osem dollarjev na teden ni nobena plača, toda mnogim je

Prvi dan v Virdnu je bil v nedeljo 2. avgusta na Pintarjevi farmi.

GIRARD, O. — Piknik klubu št. 222 JSZ dne 8. avgusta na običajnem pikniknem prostoru.

CHICAGO, ILL. — Moon-light piknik sestavljanje "Sava" v soboto 10. avgusta na Kuglovem vrtu v Willow Springsu.

MILWAUKEE, WIS. — "Basket" piknik klubu št. 37 JSZ v nedeljo 16. avgusta pri Fr. Novaku na 12. jerevom. Na sporednu govornikov in mnogo zaboravljajo.

DETROIT, MICH. — Piknik klubu št. 114 v nedeljo 16. avgusta

Odgovor dopisovalki 'Am. Slovence'

Oglesby, Ill. — V "Am. Slovencu" z dne 26. junija sem videla dopis iz te naselbine od Mrs. Frank Dušak. V začetku opisuje razne podrobnosti iz naselbine, h koncu pa napada eno skupino v Oglesbyju, katero sicer ne imenuje, toda kot razvidno iz njenega dopisa, ima v mislih socialistični klub, katerega članica je tudi omenjena dopisovalka.

Zaradi jasnosti je potrebno dati pojasnilo tudi od naše strani, sodijo pa naj čitatelji.

Klub JSZ. smo v tej naselbi ustanovili pred 10. mesecu. Pripstvovala je vanj tudi Mrs. F. Dušak in njen soprog, in sicer prostovoljno. Nihče je ni prisilil postati članica. Na našem prvem sestanku smo vprašali sodruga F. Dušaka, ako nam da prostor za obdržavanje naših sej. Odgovoril je, da dokler je on lastnik, imamo mi prostor za seje pri njemu. Par mesecev je bilo dobro. Sej sta se udeleževala oba. Po zborovanju smo imeli vselej tudi malo zabava. Na eni seji smo izvolili za "Proletarčevega" zastopnika s. Fr. Novaka, za pomocnico pri agitaciji pa sodržico F. Dušak in s. Kristino Nadvešnik.

V naselbini je prišel franciškan Odilo Hajšek obdržavati misijon. S. F. Dušak se je cisto spremeni napram klubu. S. Frank Novak jo je vprašal za sodelovanje pri agitaciji za "Proletarca", kot je na prejšnji seji oblubila, zdaj pa je odločno odklonila.

Po tistem smo imeli še štiri seje, katerih se ni udeležila, čeravno smo jih imeli v njenih prostorih. Dne 19. junija smo imeli zopet sejo. Ko pridevamo na sejo kluba—dne 19. junija, vidimo, da ni našega čarterja nikjer v dvorani. Čarterji društva in druge slike so na svojem prostoru, le našega čarterja ni več. Našli smo ga povznenjena na društveni omaři. Ob koncu seje poklicemo s. Fr. Dušak, in ga vprašamo, kaj to pomeni. Odgovoril je, da on o tem ničesar ne ve in nas zagotovil, da smo pri njemu dobradošli. Sklenili smo vzeti čarter na dom tajnika vseeno, ker nočemo, da bi bil komu v nadlego.

Par dni po klubovi seji izvemo, da je s. Dušak dobil anonimno pismo zaradi svoje žene, ker se udeležuje cerkvenega petja. Iz njenega dopisa razvidim, da sumi člane našega kluba za pošiljanje tistega pisma. Pa se je hudo zmotila. Socialisti smo toliko posleni, da anonimnih pisem ne pošiljamo nikomur. Ce bi bila ona dobra članica kluba in ako sumi koga izmed članov, bi prinesla pismo tajniku kluba, ta bi sklical izredno sejo, pa bi prišli hitro do dna, ne pa iti kar tebi-ni meni-ni v javnost, ne da bi se skušala prepričati.

Piše tudi, da ji ne moremo mi zaščipati udeleževati se cerkvenega petja. Nihče ji ne misli braniti, še manj ubraniti. To je njen privata zadeva. Tudi je ne bi nihče kritiziral na sejah, ako se bi napram klubu obnašala kot se je v začetku,

pa naj hodi v cerkev kolikor hoče. Klub je politična zadeva ne pa verska.

Pravi, da mi nikam ne spadam. To pa že ni res, kajti pridruženi smo delavski stranki, katera se bori za izboljšanje razmer v prid ljudstvu. Po svojih močeh mi to gibanje podpiramo, ona pa ravna nasprotno. Ponaša se tudi, koliko je posečala šol in česa se je učila.

Jaz sem bila prav malo dežela izobrazbe, toliko sem se pa vendar naučila, da lahko s svojim razumom presodim kateri stranki pripada delavska žena, vsled tega mi ni treba hoditi po nasvetu v župnišče, kakor hodi ona.

Josephine Pohar.

"Pioneerjev" piknik

Chicago, Ill. — Nad 50 daril bo oddanih zmagovalcem v raznih tekma na pikniku društva "Pioneer" SNPJ., ki se vrši v nedeljo 26. julija na Stežinarjevem vrtu v Willow Springsu. Vstopnice v predprodaji so po 35c in pri vhodu 50c. V plesnem paviljonu bo igral John Kochavarjev orkester. Kdor gre z teleznicno, naj vzemite joličko karo do Red Gate.

—P.

Članom JSZ in drugim v Sheboyganu

Sheboygan, Wis. — V bodoči se bodo redne klubove seje vršile vsak drug četrtek v mesecu ob 8. zvečer v navadnih prostorih. Udeležujte se jih redno in pripeljite seboj znanje in prijatelje.

V nedeljo 26. julija se vrši piknik kluba na Airportu (konec Union Ave.). Na programu bo več šaljivih točk. Za izbornno posrežbo bo skrbel odbor. — Chas. Chuck, tajnik.

Občinstvu v Milwaukeeju

Milwaukee, Wis. — Ako hočete mnogo zabave in pri tem imeti tudi priliko dobiti radio, električni pralni stroj, električni čistilec preprog, električno uro in likalnih, pridete v nedeljo 26. julija v Vočevičev park, kjer bo piknik društa Slovenske ž. 16 SNPJ. Slabega vremena se vam ni batiti, kajti v slučaju plohe bomo vedrili v prostornem plesnem paviljonu, v katerem bo igral Martinčičev orkester.— J. Ule.

Listnica uredništva

Milwaukee, Wis. — Bo priobčeno v prihodnji številki.

W. Aliquippa, Pa. — Zapisnik imperialiske konference soc. klubov in društev Prosvetne matice objavimo v naslednji izdaji.

Kdor naročnikov ali članov JSZ. želi kritizirati "Proletarca", oziroma uredništvo, ali pa takto ter delo JSZ., to lahko svobodno stori v kolonah tega lista. Pogoj je le, da je kritika stvarna.

Vrata v Kanado priprta

Meseca aprila 1931 je bilo pripravljenih v Kanado samo 3,200 priseljencev, aprila 1930 pa 19,309.

Sodrugi in sodružice!

Zdaj, ko so delavci sami spoznali, da so jih kapitalistični politiki republikanske in demokratske stranke varali, imate priliko, da agitirate za jačanje svoje stranke toliko uspešnejše.

Ustanovite klube JSZ. povsod kjer jih še ni in pojačajte obstoječe.

Reports and Comments

Two Sides to the Issue of Free Story

The Cleveland Journal in its issue of June 26 devotes a lot of space to tell the American Slovene youth that Mr. Andrew Kobal was chosen a lecturer of Slovene literature and culture at the Jugoslav department in Columbia university. In Cleveland they claim this to be a great achievement for the Slovene nation. Mr. Kobal whom they call professor is highly praised by them, and according to the Journal Mr. Kobal is a "very pleasant gentleman, nice to talk to and has progressive ideas."

What has he done to deserve such praise from the Journal? Did he create this fame for himself as editor of the former weekly, now monthly, "Svoboda"? Is he an author? Poet? Authority on Slovene literature and language? Editorial writer? A social worker? A progressive? Certainly not!

Richard stated that he sent copies of the article to six Slovene newspapers, with a stipulation that he wished to find out which of these believe in free press. Revelation for him was not encouraging. He sent more articles to the same papers later. It seems there is no free press any more. Or maybe editors care mostly for the kind of articles that fit in the free press. Only "Svoboda" remains, the paper of a group which fought old man Joseph Zavertnik to the end of his days.

There are many who have reason to doubt the sincerity of this man no matter how "pleasant and smiling a gentleman" he may be. He was not appointed as instructor on Slovene literature in the said institution with the help of his achievements in culture or as a lecturer. If such would be the case, then there is another man among the Slovenes in America, who is an author, lecturer and orator and who knows something of Slovene literature and its history from experience. That place would naturally belong to him, if the sponsors of this venture would really care to dignify this newly established course. There is also Mr. Zorman in Cleveland. But it seems they don't really want a capable man for such a position if they earnestly intend to create one.

Mr. Kobal's progressivism is incarnated in his services as a propagandist for the Jugoslav king and the present dictatorship in Belgrade. He was one of the main sponsors besides the Jugoslav consul in Chicago for the gathering in Ashland Auditorium November 30, 1930, from which he and his tribe cabled and assured King Alexander of deep, humble loyalty of all the people of Jugoslav race in Chicago to His Majesty.

This is the same "progressive" who was praised even by the Slovene Franciscan fathers as a good "borer from within" in the progressive Slovene National Benefit Society. As a Slovene "nationalist" he is now united with a hybrid chauvinist who a couple of years ago denounced the SNPJ before the Springfield authorities because of using the Slovene tongue as its official language. He demanded that only the 'American' language shall be used as the official tongue.

A man who proved to be a failure on the field of Slovene journalism, a man without principles, a man who is selling his imaginary and other abilities to the highest bidder, a man who wants "His Majesty's" immigrants to stay forever his devoted subjects, could not be a progressive and not very much of an intellectual either. Therefore we have reasons to doubt that he is the right person for an instructor on the Slovene literature and culture, unless this course is intended only as a side-show.

The present is never the mark of our designs. We use both past and present as our means or instruments, but the future only as our object and aim.—Pascal.

why he hastened in establishing the so-called Farmer-Labor party branch in his office was his hate for Socialists. He thinks he would improve his fighting position if he would fasten his artillery on the base which he calls F.—L. branch, altho the said branch is strictly his personal affair, personally conducted for his personal aims.

If he really is such a believer in the free press and progressive principles, why didn't he work with the Progressives in the former campaigns, such as in 1926-28-30, in the Socialist Party? If the Slovene socialists are only good-for-nothings, why didn't he join the Socialist party directly?

Well, he was just meditating, while the great engineer Herbert Hoover was stirring prosperity, R. Crowe "fighting" criminals, Small experimenting with the banks and Thompson overthrowing the King of England. According to the ads in which we read R. J. Z.'s name, these men are the pillars of prosperity, law and order. But there was some disorder somewhere and the Farmer-Labor movement got one more follower—for a while. He is using "holier than thou" tactics to cover his former attachments. But they cannot be erased.—P. Annex.

Richard stated that he sent copies of the article to six Slovene newspapers, with a stipulation that he wished to find out which of these believe in free press. Revelation for him was not encouraging. He sent more articles to the same papers later. It seems there is no free press any more. Or maybe editors care mostly for the kind of articles that fit in the free press. Only "Svoboda" remains, the paper of a group which fought old man Joseph Zavertnik to the end of his days.

Richard believes that this is a free country, so he was free to go to the enemies of his late father and offer them his "mighty support".

The real issue in this case is not the free press, but a struggle to get what he has not yet attained. As far as the freedom of press is concerned, it is obvious that Richard tried to intimidate the editors not to print such and such articles, or he will file a libel suit.

Richard is now doing most of his propaganda orally. People are tired of listening, but some must for some reason or other. He is a Farmer-Labor partisan now.

Too bad there is no sincerity in his work for the Farmer-Labor Party, but just the same he may persuade a number of his friends to join chiefly because they might have some grudge against us.

A man who was flirting with the republican politicians, agitating for such men as Hoover, Crowe, Thompson etc., cannot become over night a convinced follower of a Farmer-Labor movement. The only reason had voted for the nationaliza-

tion of the industry and then once powerful union into a half-dozen groups more or less in conflict with each other. A terrible price is being paid for their drift from the old situation is not all dark. Despite progressive attitude. Other the measureless suffering they trade unions are also paying face they are fighting heroic the price for a similar drift but battles in a number of fields the miners are paying the against tremendous odds. They heaviest toll in starvation, slavery, deserve and should receive all very, evictions from company the aid which other unions and dog kennels, and death at the hands of company gunmen. in this hour of trial. — The drift has also divided a

The New Leader.

The Scottsboro Frameup

A Statement of the Socialist Party

The quest for bread has brought want to get cheap labor for their shadow of death Nine young colored youths hunting for jobs boarded a freight train on which were some white men and two hobo white girls. The white men left the train after a lynching. If they can divide the workers along racial lines it is easier for them to exploit both groups. Every thinking worker, white or colored, wants to have all workers united, whatever their race, creed or color, so that they can get higher pay, higher standards of life, and better education. Every thinking worker, therefore, should support a party that is working to get rid of exploitation, segregation, race prejudice, disfranchisement and lynching.

The Socialist Party has definite remedies for these evils. We demand:

1. A FEDERAL ANTI-LYNCHING LAW. This will protest the Negro worker from local mob violence.

2. A FEDERAL ANTI-CHILD LABOR LAW AND EDUCATION LAWS. This will prevent the illiteracy now prevalent in the South and give Negro children better chances for education in those states.

3. ADMISSION OF NEGROES TO JURIES AND EQUAL VOTING RIGHTS FOR ALL RACES. If the Southern states still refuse to grant this, we, even in the North, can support the Socialist proposal to make representation in Congress depend on the number of votes cast instead of on the population, and thus reduce the representation and influence of those states which do not let the Negroes vote.

4. PART PAY FOR THE UNEMPLOYED THROUGH A SYSTEM OF UNEMPLOYMENT INSURANCE. If these boys in Scottsboro could have had decent unemployment relief where they lived, as we Socialists want, they would not have had to bum the trains hunting for jobs.

5. JOBS FOR ALL. The Government could provide decent work and decent pay for all if it was run for the interest of the workers instead of for the exploiters as the Democrats and Republicans run it now. Much race friction is due to the competition between members of the white and colored groups for a limited number of jobs. Jobs for all would go far to get rid of race prejudice.

Join the Socialist Party, Comrade, in our struggle against lynching, ignorance and poverty, and our fight for better conditions for the workers of all races and creeds.

EDITOR'S NOTE

We have received an article from John Lokar Jr. of Cleveland, Ohio, dealing with conditions of the coal miners in West Virginia. Same will be published next week.

Condemning the system and advocating a reform is unpatriotic because 59 rich men would lose control of the country and government.

TO LEARN ABOUT PRESENT SOCIAL PROBLEMS READ UNEMPLOYMENT AND ITS REMEDIES

By HARRY W. LAIDLER

104 pages ..... price 15c

Socialism

WHAT IT IS AND HOW TO GET IT By OSCAR AMERINGER

32 pages ..... price 10c

The A B C of Socialism

By FRED HENDERSON

16 pages ..... price 10c

One Billion Wild Horses

By STUART CHASE

24 pages ..... price 10c

Literature agents!

Send for the quantity prices.

SOCIALIST PARTY OF AMERICA

2653 Washington Blvd.

Chicago, Ill.

Into Depths for Master

Lady Bessy, a rapid toy Basset Bull, shown swimming vigorously on her master's back as they both dive into a pool at Sattle Wash. evidently would go down to the very depths for her master, unafraid to do it. "That's faith for you," Harold Knowles, the master, has taught a little dog to dive since she was a puppy.

A Jugoslav Weekly
Devoted to the Interest
of the Workers.

Official Organ of
Jugoslav Federation, S. P.

Proletar

OUR AIM:
EDUCATION,
ORGANIZATION,
CO-OPERATIVE,
COMMONWEALTH

NO. 1243.

Published Weekly at 3639 W. 26th St.

CHICAGO, ILL., JULY 9, 1931.

Telephone: Rockwell 2864.

VOL. XXVI.

Breakdown of United Mine Workers

There is an added and sorrowful difficulty in the coal fields in the virtual breakdown of the United Mine Workers. Even newspaper men tell us that there is no confidence in Lewis but some in Murray. Very many men are going now to the National Miners' Union instead of the U. M. W. A. because there is no other organization they can trust—not because they are Communist. Indeed the very success of the National may mean that the workers will cut the apron strings that have tied it to the Communist party.

The best organization is that in those parts of West Virginia where the West Virginia Federation, a part of the reorganized United Mine Workers which did not accept the sudden peace of the Illinois outfit with Lewis, is doing a fine job. It looks as if that reorganized U. M. W. A. missed a magnificent chance by the "practical" deal with Lewis. Anyway the moral of the situation is that, ill adapted as Communist controlled unions are to American conditions, there is no use denouncing them unless the A. F. of L. and the rest of us can offer something better. Let me repeat moreover that the best union cannot cure the sickness of the coal industry along trade lines. There must be socialization of mines.

Don't forget that the Socialist Party of Pittsburgh is raising relief funds in Western Pennsylvania and that the Emergency Committee for Strikers' Relief, 112 E. 19th street, New York City, is aiding the West Virginia Federation.—Norman Thomas.

Church, Socialists and War

From time to time, since the World war, churchmen and church conferences have discussed the attitude of the church toward war, without coming to a workable solution.

Churchmen are to this day chafed by the fact that what some of them deem the "godless" Socialists should have stood boldly under the crucial test in opposition to war, taking abuse, ostracism and even long-term imprisonment rather than renounce, while at the same time the church as a whole "caved in" and yielded to every war passion.

Of course, the church stands for peace and is opposed to war. Then, why did it cave in under test? This is troubling churchmen. And they are now asking themselves: Can the church stop war?

Some say the church can. Some say the church cannot stop war. Rev. Fosdick of New York is not certain that the church can stop war, but he is very sure "that without the church war cannot be stopped."

Well, that's at least saying something, though it may not help us much. We believe that the church can do much to hasten the end of war.

May we suggest as a text for peace discussions and peace sermons, Matt. vi, 21 or Luke xii, 34: "For where your treasure is there will your heart be also"? If we treasure profits we must accept war.

The Socialists stood because they knew that it was a commercial war, that the working class would have to do the bleeding and the paying, that capitalism held nothing but exploitation for the working class. Therefore the Socialists build their hope on international Socialism. That's where their treasure is, that's where their heart is, and that's why they can suffer.

If the church can do that, it can help to bring about peace.

Uncle Sam's Wheat

The government still has its wheat, in excess of 200,000,000 bushels. It cannot very well throw it on the market, as that would depress the price still more. The mere fact of the existence of the wheat, and the probability that it will be thrown on the market some time, has already depressed the price.

This wheat will be needed next winter, and is needed now, by those who do not have the money to buy it. A good way for the government to get rid of it, without depressing the price, would be to give it out, as needed, to those who cannot buy. Part of it could be turned into flour. The rest could be given whole.—Milwaukee Leader.

SOMETHING

There is something in Socialism to kill ignorance and to destroy vice. There is something in it to shut up the jails, to do away with prostitution, to reduce crime and drunkenness, and wipe out forever the sweater and the slums, the beggars and the idle rich, the useless fine ladies and lords, and make it possible for sober and willing workers to live healthy, happy and honorable lives.—Robert Blatchford.

SEARCHLIGHT

By DONALD J. LOTRICH

Governor Emmerson of our fair State called a conference of business men and prominent captains of industry in Chicago to talk over the tax muddle. They agreed that property taxes were unreasonable and they felt that something must be done to relieve the burden of the property owners. During the discussion it was brought out that governmental expenses were too high. We have been telling them for years that there was too much graft and crookedness in public office. We have been telling them all these years that there has been too much inefficiency and waste in public office. But to no avail. Now, when the owners refuse to pay the exorbitant taxes, when other thousands of parcels of property go under the hammer for taxes, when the city and state got into such a financial muddle that it will take years for the city to pull out of it, only now has the governor consented to call a special session of the Illinois Legislature to consider taxing remedies.

While the Governor was in Chicago on the tax mission the Conference for Unemployment Insurance wired him to urge a special session to consider unemployment insurance. It is unlikely that any consideration will be given the unemployment question until it is so far buried that only an undertaker may be able to act. They do not care to help an ailing patient. They wait until the patient is dead and then try to recover him. Isn't that precisely what happened to the taxing problem? But let that be. The less they do for the suffering unemployed workers, the less they do for the overtaxed property owners, the less they do for the general welfare of the workers that much sooner the affected people will learn how to think for themselves and their class. That much sooner we will have a strong effective political workers party to offset, eventually, the work of the muckrakers.

One of the catholic Jugoslav fraternal organs tells its members that there has been a tendency for the people of this country to turn toward paganism and adds that many Christians are supposedly helping and encouraging this tendency. We knew this all the time but are glad to see these boys, that are teaching the poor undeveloped workers to continue believing in the dogmas of the dark ages, admit it. They know why there is a tendency toward paganism. They know that they can keep the people believing in religion only as long as they are able to keep them in ignorance. In other words, the people have begun to think a little and that thinking has turned them from professional religion into what this organ calls paganism. And all the calls to action will net them very little.

Going further into this report on catholics and paganism this author says that there are still 20,091,593 catholics in the U. S. out of a population one hundred and ten million. He must have forgotten that a census was taken last year and that this country has 122,698,190 people. But the idea is to show up a good percentage even if you have to leave out 12½ million souls. The schools are next mentioned and a dream of some philanthropist donating 166 million dollars for buildings and equipment and added yearly upkeep costs extra, are visioned. But why these parochial schools? Aren't the public schools good enough for the catholics? The catholic parents are foolish for contributing to the upkeep of private institutions because they are taxed for public educational centers. That there is no doubt. There is less doubt that it change of thought can be stopped by any united opinion no matter how solidly molded.

We have decided to make the club meetings of the English Division of club No. 1 JSF interesting by having various reports and studies on important matters. Besides the contemplated debate that is pending we will have a report on current events at every one of our meetings. In addition we will have book reviews, autobiographies of prominent socialist and labor characters, sketches of our living leaders and reviews on important law decisions. At the next meeting Thursday July 9 Oscar Godina will bring in the facts in the case in

MORE ENGLISH
ARTICLES ON PAGE 7.

Our Doings Here and There

By JOHN RAK

Each year Sava, the singing choir of branch No. 1 JSF, gives a Moonlight picnic. In the past two years, threatening showers on the eve of their picnic's made it unpleasant. What the weather may be like this year, Saturday August 15, we cannot say. But the picnic will be held that night at Kegel's Grove Willow Springs. Johnny Kochevar and his boys will furnish the music. A good time is always enjoyed at such affairs so don't fail to attend. Admission tickets can be secured from any member of the choir and at the office of Prolelace. The price is 25¢ in advance and 35¢ at the gate.

Our newspapers have all reported how wonderfully sane the Fourth really was. Few accidents, little noise, less fireworks. But how else could it be? The working class hasn't enough to buy food and clothing. How are they to spend money on fireworks? Yes, we too have noticed, a stillness that was not prevalent in years past and we too know the reason. The fourth of July symbolizes the birth of a new nation, one that gave the people change to do as their conscience said was right. This same fourth gives us increased devotion to the cause for which the boys of 1776 fought. We are now tied up by the capitalists and we are fighting another battle to free ourselves from their grip. Some day we will celebrate a holiday which will supersede the glorious fourth. That will be when Socialism rules the world.

Very little has been said in this column about the Pioneer annual prize picnic on Sunday July 26, 1931. It is the largest outdoor event of the progressive Jugoslavs in this city. Each year about two thousand people attend and it is hoped that a like number will turn out this year. There will be 50 cash gate prizes for 50 different people, many races with prizes and other amusements. We urge you to attend.

Nifty

A certain New York restaurant man may be given credit for a rather novel window display. This man didn't have much money for advertising, so he bought the biggest fish bowl that he could get hold of, filled it with water, and put it in the window with this sign:

"Filled with invisible goldfish from Argentina."

It took 17 policemen to handle the crowd.—Halifax Herald.

lower SNPJ Hall. The committee for lectures has arranged for a series of topics for discussion. Comrade Oscar Godina will outline a court procedure which took place in North Dakota in connection with the Socialist principles. What's happening in Labor and other political circles will be stressed by Donald J. Lotrich. Other speakers have also been invited. All members are urged to be present. We especially invite the senior comrades of branch No. 1. Members still holding tickets for the Social held Decoration Day and the Riverview picnic are asked to return the same at this meeting.

Comrade John Sular of Gross, Kansas, gave a brief review of the work of branch Rybak's Rd. Comrades Wm. Swoboda, Socialist mayor of No. 21 JSF in an article last Racine, Wisconsin, and Joseph Martinek, editor of the Bohemian socialist newspaper of Cleveland will speak. All comrades and friends are making good use of them. Their May Day program has interested the younger group

This is the picnic season and for dramas which is a good many lodges and different thing for the branch. The organizations are planning and young folks can do much to sponsoring such activities. One enliven a branch by participating in its programs and other member is Sunday September 6, at Waukegan. The committee on arrangements in planning on many interesting events

On Sunday July 12, Slavia lodge No. 1 SNPJ will give a picnic at Kegel's Grove in Willow Springs. These Pioneers of the SNPJ promise a good time to all that come. A Two singing choirs, Sava of gate prize will be given to Chicago and Naprej of Milwaukee will be invited to give holder of the lucky admission ticket. Races, horse-shoe pitching, game of indoor baseball between the two English Speaking Divisions may be arranged. This affair will be given under the auspices of the conference of branches JSF and lodges affiliated with the E. B. for prize. Illinois and Wisconsin.

Well Insulated

"I wonder why it is that fat men are always good-natured?"

"Probably because it takes them so long to get mad clear through."

FOOD FOR THOUGHT

Reprinted from The Milwaukee Leader

FRAGMENTS

The worst thing about summers is it offers so little opportunity for snow shovelers to display their rugged individualism in the application of snow shovels.

Americanism: Growing historic about American history and tradition. Knowing nothing about the first and tramping on the second.

By the way, is it rugged or ragged individualism?

Search me.

I didn't find anything but holes in your pockets.

Well then, it's ragged.

The chief function of politicians is furnishing goats for the sins of Capitalism?

What is Capitalism?

A respectable method of picking pockets under the pretext of filling them.

Wonder why no one ever thought of asking Coolidge how he made the prosperity for which we thanked God for Coolidge.

—Oscar Ameringer.

Calvin Coolidge will take a vacation from July to September. That's nothing. His party has given millions of workers and farmers a vacation which has continued into the third year.

It is not the insurrections of ignorance that are dangerous to existing governments but the revolts of intelligence.—Lowell.

The Five-Day Week

Soviet Russia has gone over to the five-day week. What has happened has not indeed been the introduction of an identical calendar for all workers, for labor has been divided into five groups, each of which has its own rest day and consequently its own special calendar. The main object of the Russian five-day week is particularly the abolition of rest days for machines and industry as such. This system is called "the continuous working week," as the word "continuous" applies only to the works and not to the workers.

The advantages and difficulties of this system have been most illuminatingly described in a study recently published by the international labor office at Geneva. I do not propose to go into the details of the system here. Its main difficulty appears to arise in connection with those functions in industry for the fulfillment of which a considerable number of persons performing the same work is not necessary.

But, however, this difficulty may be overcome, it is clear that the system of such a "continuous week" can only be an emergency measure adopted in periods of national distress; for the system is good from the point of view of getting the most out of the machinery but not from that of personal way of life of the human beings concerned. An endeavor has been made in Soviet Russia to meet these human needs by placing all members of each single family so far as possible in the same calendar group, but human relationships friendships and love affairs go beyond the limits of the family and are gravely restricted by the lack of a common rest day. The return to a common rest day will therefore certainly become the unanimous claim of all workers even in Soviet Russia as soon as economic conditions improve so far that it is no longer necessary to subordinate human needs to the need for increasing production.

But even if the "continuous week" is abandoned, this need not mean that the "five-day week" will also be given up. The five-day week may continue to exist with a general rest day and form the basis for a reformed calendar.—Friedrich Adler.

Propaganda on the Air

The United States army information service has recently addressed an appeal to broadcasting stations throughout the country for "10 minutes of time regularly each week . . . The material we send you will be instructive and entertaining . . . Our series of sketches will contain a strong human interest element. A franked postcard is enclosed for your reply. We hope a hear from you." The two samples enclosed give a glowing account of army life. The listener is to be informed that the army builds men, "four-square, upstanding regulars and MEN"; furnishes an opportunity for adventures in many climates; and makes possible the learning of a skilled trade while earning pay equal to that of "any other rifle-toter in the world." For some reason nothing whatever is said about training in the science of human slaughter or the regular duties of a fighting man.

The World Tomorrow.

Lewis vs. the Miners

In the revival of labor's fighting spirit to be seen in the coal fields of West Virginia, Kentucky and Pennsylvania, as well as in textile strikes in Allentown, Philadelphia and Stroudsburg, John L. Lewis of the United Mine Workers cuts a contemptible figure. Almost everybody in West Virginia thinks that he and his gang sold out the miners in that state in a series of disastrous strikes. Anyway about all he has had there for some years are organizers who draw their salaries and sit around hotels playing poker.

At last, with a magnificent effort of the rank and file in progress to organize the state, the Lewis gang wakes up. To do what? Why to go into the Monongalia region where there was a strike and according to reports in the capitalist press make an agreement with the bosses for less than the miserable rates paid 'n non-union territory! No operator is so bad an enemy of labor as the high salaried official who runs his union by hand and force.